

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Tea Vidučić

**Usluge i programi za bebe i predškolsku djecu u narodnim
knjižnicama
(DIPLOMSKI RAD)**

Rijeka, 2015.

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku**

**Tea Vidučić
19214**

**Usluge i programi za bebe i predškolsku djecu u narodnim
knjižnicama
DIPLOMSKI RAD**

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost – smjer knjižničarstvo

Mentor: prof. dr. sc. Adriana Car - Mihec

Komentor: Verena Tibljaš, dipl. knjiž.

Rijeka, travanj 2015.

KAZALO

1. UVOD	1
2. NARODNA KNJIŽNICA.....	2
2.1. Dječje knjižnice	3
3. ATRAKTIVNE USLUGE, ZANIMLJIVI PROGRAMI I SUVREMENE METODE KAO MAMAC ZA NOVE KORISNIKE.....	6
3.1. Usluge i programi	6
3.2. Metode.....	7
3.2.1. Marketing i oglašavanje	8
3.2.2. Suradnja.....	10
3.2.2.1. Suradnja s dječjim vrtićima	11
3.2.2.2. Suradnja s roditeljima	13
4. POTICANJE ČITANJA I RAZVOJ PREDČITAČKIH VJEŠTINA – NEIZOSTAVAN DIO PROGRAMA I USLUGA NARODNIH KNJIŽNICA.....	16
4.1. Slikovnica u knjižnici	23
5. USLUGE I PROGRAMI ZA BEBE I DJECU RANE DOBI U NARODNIM KNJIŽNICAMA.....	30
6. USLUGE I PROGRAMI ZA PREDŠKOLSKU DJECU U NARODNIM KNJIŽNICAMA.....	35
7. PRIMJERI DOBRE PRAKSE - USLUGE I PROGRAMI U HRVATSKIM NARODNIM KNJIŽNICAMA.....	41
7.1. Igraonice i igroteke	44
7.2. Pričaonica	47

7.3. Radionice	50
8. ZAKLJUČAK.....	53
SAŽETAK.....	54
POPIS LITERTURE.....	56

1. UVOD

Ovim radom prikazat će se pogodnosti i dobrobiti koje kvalitetna dječja knjižnica nudi predškolskoj djeci i bebama. Na početku rada ukratko sam se osvrnula na narodne knjižnice i početke dječjeg knjižničarstva u Hrvatskoj. Djeci i njihovim obiteljima, knjižnice su izrazito važne jer one pružaju vještine neophodne za cjeloživotno učenje i pismenost. Raznovrsnim aktivnostima, uslugama i programima knjižnice potiču razvoj rane pismenosti što pridonosi zdravom odrastanju. Važno je da se knjižnica razvija u skladu s promjenama u društvu te zadovoljava potrebe djece. Svako bi dijete trebalo poznavati svoju lokalnu knjižnicu i u njoj se ugodno osjećati. Djecu treba ohrabrivati od malih nogu da odlaze u knjižnicu jer će na taj način steći naviku čitanja te shvatiti da im je knjiga pravi prijatelj. Vrlo je lako zaključiti da će djeca čitati i odlaziti u knjižnicu ako to čine i roditelji, ali treba motivirati i djecu koja se nemaju u koga ugledati. Knjižnice sve više uz pomoć suradnje s vrtićima dolaze do novih „malih“ korisnika, ali problem je doći do djece koja nisu polaznici vrtića. Do takve djece može se doći kvalitetnim uslugama i programima prezentiranim na atraktivan i dostupan način.

2. NARODNA KNJIŽNICA

„Narodne knjižnice prisutne su svugdje u svijetu. Knjižnice se javljaju u raznim tipovima društava, u raznolikim kulturama i na različitim razvojnim stupnjevima. Narodna knjižnica je organizacija koju osniva, održava i financira određena zajednica putem lokalne, regionalne ili nacionalne vlasti ili putem nekog drugog oblika organizacije. Ona osigurava pristup znanju, informacijama, cjeloživotnom učenju i djelima mašte pomoću niza izvora i službi, a na raspolaganju je svim članovima zajednice bez obzira na njihovu rasu, nacionalnost, dob, spol, religiju, jezik, invaliditet, ekonomski i radni status te obrazovanje.“¹

„Glavne su djelatnosti narodne knjižnice pružanje usluga i osiguravanje građe na različitim medijima kako bi zadovoljila obrazovne i informacijske potrebe te potrebe za osobnim razvojem, uključujući i razonodu i potrebe vezane uz slobodno vrijeme, kako pojedinca tako i grupa. Također, imaju važnu ulogu u razvoju i izgrađivanju demokratskog društva, omogućavajući pojedincu pristup širokom i raznolikom spektru znanja, ideja i mišljenja.“²

¹ IFLA – ine smjernice za narodne knjižnice. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011., str.15.

² IFLA – ine smjernice za narodne knjižnice. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011., str. 15.

2.1. Dječje knjižnice

U današnjem se globalnom informacijskom i multikulturalnom društvu dječje knjižnice suočavaju s brojnim izazovima. Promjenom načina komunikacije i pojavom novih tehnologija mijenjaju se i navike djece. Svakodnevno je prisutna potreba za stjecanjem i razvijanjem kompetencija za cjeloživotno učenje od najranije dobi, a multikulturalno okruženje otvara brojna pitanja tko su danas korisnici knjižnica, kako oni aktualni tako i oni koji to tek trebaju postati, dakle potencijalni korisnici. Mijenja se i percepcija dječjih knjižnica pa fokus više nije na knjižnici kao ustanovi, nego na knjižničnim uslugama jer polazište u svim segmentima postaju korisnici i njima namijenjene usluge. Knjižnica postoji zbog njih i osnovna je uloga svake suvremene knjižnice vezana uz promišljanje kako odgovoriti na prava i potrebe djece u složenom društvenom kontekstu.³

Počeci dječjeg knjižničarstva u Hrvatskoj sežu u pedesete godine 20. stoljeća kada se otvara prvi dječji odjel u Gradskoj knjižnici u Zagrebu. Takav trend nastavile su i ostale narodne knjižnice u Hrvatskoj. Međutim, to je bilo vrijeme kada su dječje knjižnice bile okrenute samo onim korisnicima koji znaju čitati, dakle djeci školske dobi. Pod utjecajem znanstvenih spoznaja o važnosti predškolskog razdoblja te iskustava iz zemalja razvijenog knjižničarstva za djecu, sedamdesetih godina prošlog stoljeća postupno se u hrvatske dječje knjižnice uključuju i djeca predškolske dobi, starija od tri godine. U literaturi se ističe kako je prijelomna godina bila 1976. jer se tada u Knjižnici Medveščak u Zagrebu otvara prva igraonica s igrotekom – dakle, organizirani program za predškolsku djecu i posudba igračaka. Usluge za te korisnike bile su usmjerene na djecu stariju od tri godine, a ne na njihove roditelje koji su u to

³ Stričević, I. Knjižnice za djecu u suvremenoj Europi: Interkulturalni pristup u multikulturalnom okruženju //Knjižnica. Ljubljana, 53 (2009) 1-2 ; str. 197–208

vrijeme samo pratnja djeci i ne na djecu mlađu od tri godine. Ivanka Stričević i Kristina Čunović ističu kako razloge za to vjerojatno treba tražiti u posebnom društvenom interesu za skrb o djeci starije predškolske dobi koji sedamdesetih i osamdesetih godina rezultira pojavom niza kompenzacijskih programa – onih kojima je cilj obuhvatiti nekim od kraćih programa predškolskog odgoja izvan redovnih dječjih vrtića što više djece od treće godine do polaska u školu. Narodne knjižnice su izvrstan društveni izvor koji može pridonijeti razvoju kraćih programa za djecu predškolske dobi pa su i knjižnice upisivale djecu „vrtićke dobi“. Tek povremeno na dječjim odjelima pojavljuju se roditelji s djecom mlađom od tri godine. Provedeno je i istraživanje o knjižničnim uslugama za djecu u hrvatskim narodnim knjižnicama tijekom 2001.-2003. godine u cilju utvrđivanja ponude programa i usluga te adekvatne opremljenosti knjižnica za pružanje istih. Istraživanje je pokazalo da su neke knjižnice imale izvrsne prostore/odjele za djecu, da su dobro opremljene odgovarajućom građom i opremom, da razvijaju brojne oblike rada, te da imaju odgovarajuće osoblje za rad s djecom, dok su druge skromnim fondom nudile tek osnovne usluge. Posebne usluge za djecu rane dobi u obliku „igraonica za bebe“ imalo je samo 5,6 posto dječjih knjižnica u Hrvatskoj. Autorice ističu kako tek s pojavom Konvencije o pravima djeteta UN-a 1989. godine, koja je naglasila pravo svakog djeteta bez obzira na dob na kvalitetno odrastanje, pristup potrebama ove populacije u knjižnici se mijenja i knjižnice postupno upisuju i djecu mlađu od tri godine. Konvencija je utjecala i na kasnije IFLA-ine Smjernice za knjižnične usluge za djecu koje naglašavaju pravo na knjižnicu pod jednakim uvjetima za sve, dakle pravo bez dobnih ograničenja, i kao korisnike posebno navode dojenčad i malu djecu. Početkom devedesetih godina prošlog stoljeća (1993.) u Knjižnici Medveščak u Zagrebu započinje stalni program koji obuhvaća djecu rane dobi i njihove roditelje, tzv. igraonica za bebe. Tijekom devedesetih i u prvom desetljeću novog tisućljeća brojne knjižnice upisuju i djecu mlađu od tri godine. Počinju se sve više organizirati programi namijenjeni upravo njima kako

bi djeca od najranije dobi postala korisnici knjižnice, a roditelji suradnici koji će, postajući i sami korisnici programa za roditelje na dječjim odjelima, održati kontinuitet i omogućiti djeci odgovarajuće kulturne i obrazovne poticaje i čitateljsku građu, izvan i u obitelji.⁴

⁴ Stričević, I.; Čunović, K. Knjižnične usluge za za djecu rane dobi i roditelje u Hrvatskoj // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 56, (2013) 3 ; str. 47-66

3. ATRAKTIVNE USLUGE, ZANIMLJIVI PROGRAMI I SUVREMENE METODE KAO MAMAC ZA NOVE KORISNIKE

Knjižnice neprestano pokušavaju privući nove korisnike koristeći različite mehanizme i metode. U potrazi za novim korisnicima knjižničari moraju razmišljati o njihovim potrebama i karakteristikama. Također, oni moraju znati iz kojih se razloga korisnici opredjeljuju za određene knjižnične usluge, koje usluge i programe žele, koje bi usluge i programe željeli koristiti u budućnosti, na koje usluge i programe bi ih knjižničari mogli nagovoriti i sl. U nastavku rada prikazat će se koje usluge i programe dječje knjižnice nude. Dakle, prikazat će se programi i usluge koje knjižnice smatraju da su korisne za djetetov razvoj, te ih stoga nude. Čak i obična igra djetetu je u tom ranom djetinjstvu vrlo važna za njegov emocionalni, socijalni, intelektualni i fizički razvoj. Kroz igru djeca razvijaju maštu i kreativnost te uče hodati, jesti, pričati i sl.

3.1. Usluge i programi

Narodne knjižnice nude mnogo usluga i održavaju mnogo kreativnih i zanimljivih redovnih, povremenih i izvanrednih programa, događanja i aktivnosti. Redovni programi najčešće su tjedni i mjesečni. Opisi programa i termini obično se nalaze na stranicama knjižnice u cilju obostrane koristi. Ako korisnici imaju na jednom mjestu sve potrebne informacije, svakako će odaziv biti veći. Igraonice, igroteke, pričaonice i radionice čine redovne programe dječje knjižnice, ali se organiziraju i razne izvanredne i povremene radionice. Uz povremene i izvanredne radionice, organiziraju se i izložbe, susreti, vrtić u

gostima, kazalište u gostima i sl. Mogli bismo reći da su povremeni programi oni koji se epizodno organiziraju u knjižnicama te nisu točno vremenski određeni, a izvanredni oni koji se organiziraju izvan planiranog plana i programa knjižnice radi obilježavanja običaja, prigoda i sl. Građa koju nude knjižnice raznovrsna je i prilagođena dječjem uzrastu. Dakle, uz tiskanu građu, knjižnice daju na korištenje i neknjižnu građu, uključujući i multimedijски sadržaj. Prostor knjižnice obično je kreativno uređen kako bi privukao djecu i pospješio njihovo ostajanje u knjižnici. Svi programi i usluge koje knjižnice nude pozitivno utječu na djetetov razvoj i razvoj njegovih predčitačkih vještina koje su preduvjet za razvoj čitačkih vještina. Svaka narodna knjižnica organizira kulturne, obrazovne i animacijske programe u skladu sa svojim mogućnostima, te se uz pomoć njih trudi privući što više korisnika. Ako usluge i programi knjižnice budu zanimljivi, prostor šaren i veseo, a knjižničari simpatični i ljubazni, djeca će sigurno rado boraviti u njima.

3.2. Metode

Dakle, već smo spomenuli da knjižnica koristi različite mehanizme i metode kako bi privukla nove korisnike. Pri tome su možda i najvažniji marketing i suradnja o čemu će biti riječ i u nastavku. Knjižnica treba iskoristiti svaku prigodu kako bi se što više uključila i sudjelovala u životu zajednice. Ako je javnost obaviještena, ona može pružiti podršku narodnim knjižnicama te je promovirati u zajednici. Također, velik dio posla u reklamiranju knjižnica može učiniti i sam knjižničar svojim ljubaznim i susretljivim odnosom s korisnicima. Dakle, on će svojim pristupom postići ne samo da se korisnik vrati, nego da knjižnicu preporuči i svojim prijateljima. Znamo da će svaki roditelj učiniti sve da njegovo dijete bude sretno i dobro zbrinuto, a ako to pronađe u knjižnici, to će postati mjesto gdje će redovito odlaziti, ali i dovoditi svoje dijete.

Također, važno je i istražiti potrebe zajednice za određene usluge i programe. Besmisleno je uvoditi nove programe ukoliko ne postoji valjan razlog za time. Valjan razlog bi bio ukoliko postoji potreba i zainteresiranost zajednice, u ovom slučaju, djece i roditelja. Moguće je provesti anketu kako bi se istražilo što zajednici nedostaje i što bi joj izuzetno koristilo. Pri provedbi i organizaciji programskih aktivnosti, knjižničarima mogu pomoći i vanjski suradnici. Uključivanjem i njih često se postižu bolji rezultati i bolja upućenost javnosti u aktivnosti knjižnice.

3.2.1. Marketing i oglašavanje

Narodne knjižnice djeluju u sve složenijem društvu koje od ljudi zahtijeva sve više vremena i pozornosti, stoga je važno da knjižnice obavještavaju o svojoj prisutnosti i uslugama koje nude. Pri tome se mogu služiti nizom promidžbenih metoda, od jednostavnih kao što su obavijesti o knjižnici i na zgradi knjižnice, leci s obavijestima o radnom vremenu i uslugama, do složenijih kao što su reklamni programi i uporaba mrežnih stranica za promociju knjižničnih službi i aktivnosti. „Najvažnija je pozitivna slika dječjih knjižnica jer roditelji i odgajatelji te svi koji se bave bebama i predškolcima smatraju knjižnicu obiteljskim mjestom u zajednici gdje mogu dovesti svoje dijete radi zabave, sastajanja s drugom djecom i obiteljima te sudjelovati u programima i predavanjima o roditeljskim vještinama.“⁵

⁵ Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008., str.17.

Kako bi knjižnica provela svoju marketinšku strategiju treba utvrditi suvisao promidžbeni plan koji može uključivati sljedeće elemente:

- korištenje tiskanih, elektroničkih i komunikacijskih medija u pozitivne svrhe
- postavljanje poveznica na odgovarajuće mrežne stranice i portale
- knjižnične mrežne stranice
- društvene medije kao što su Facebook, Twitter i YouTube
- redovito izdavanje i pripremanje popisa građe i letaka
- izložbe
- uočljivo postavljanje oznaka u knjižnici i izvan nje
- sajmove knjiga
- grupe „prijatelja knjižnice“
- proglašavanje jednog tjedna u godini tjednom knjižnice i druge skupne promidžbene aktivnosti
- obilježavanje godišnjica i obljetnica
- aktivnosti i kampanje za prikupljanje sredstava
- organiziranje kampanja za poticanje čitanja i razvoj pismenosti
- organiziranje kampanja za zadovoljavanje potreba ljudi s posebnim potrebama
- mrežne poveznice na druge organizacije⁶

Danas, sve narodne knjižnice u Hrvatskoj imaju svoju mrežnu stranicu koju često usavršavaju i pokušavaju je učiniti što zanimljivijom, atraktivnijom i korisnijom korisniku. Na jednoj takvoj stranici moguće je dobiti sve informacije o aktivnostima i uslugama knjižnice, a u knjižnicama korisnici mogu dobiti i razne letke o uslugama i aktualnim programima. Svima je već odavno jasno kako knjižnice moraju ići u korak s razvojem tehnologije kako bi privukle mlađu

⁶ IFLA – ine smjernice za narodne knjižnice. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.

populaciju, te to čine tako što su prisutne i na nekim od spomenutih društvenih mreža te se sve češće postavljaju poveznice na druge mrežne stranice, portale i organizacije. Knjižnice često pokreću i razne akcije i kampanje od velike važnosti za zajednicu.

3.2.2. Suradnja

Također, knjižnice kako bi pružile što kvalitetnije usluge i programe, često surađuju s drugim ustanovama. Suradnjom se privlače novi korisnici, povećava frekvencija korištenja, razmjenjuju iskustva, stvara mreža podrške, postiže se prepoznatljivost u zajednici i sl. Različitim oblicima suradnje knjižnica uključuje zajednicu u svoju svakodnevnicu te na isti način uključuje knjižnicu u život zajednice. U toj stalnoj interakciji sa svim vrstama partnera i suradnika koji mogu pridonijeti boljitku kulturne ponude, a time i zajednice u cijelosti, knjižnica izlazi iz okvira vlastite mikro-zajednice i postaje prepoznatljiva društvena točka. „Zdravstveni djelatnici, liječnici, stomatolozi i druge struke koje se bave bebama i predškolskom djecom htjet će surađivati radi pružanja informacija i građe o preventivnoj zaštiti, besplatnim klinikama i sl. Dječji vrtići i druge ustanove za skrb o djeci mogu davati informacije o sebi i uvjetima za njihovo pohađanje. Mjesne zajednice mogu promovirati svoje izvore i programe za tu dobnu skupinu, njihove roditelje i učitelje. Izvori za školovanje kod kuće, vjerska poduka, glazbeno obrazovanje itd. mogu se ponuditi u privlačnim brošurama i na oglasnim pločama. Zauzvrat, knjižnice mogu postaviti plakate, kalendare i drugu promotivnu građu o knjižnici i čitanju u prostore organizacija s kojim surađuju. Kako bi uspostavila kontakt s djecom s posebnim potrebama, knjižnica može surađivati s mjesnim društvima za dječju rehabilitaciju i s roditeljskim udrugama. Knjižnica ih može pozvati u posjet i

dati im na znanje koje su im usluge i građa potrebni.“⁷ Uz vrtiće, škole su također važni partneri, naročito, u aktivnostima promicanja čitanja među djecom i roditeljima. Kao primjer izvrsne suradnje narodne knjižnice i vrtića jest otvaranje „Malih knjižnica“ u dječjim vrtićima Mirta i Veseljko u Rijeci.

Akcija, nastala suradnjom, je i prikupljanje slikovnica za hospitaliziranu djecu. Akciju su 14. veljače 2014. godine, u sklopu kampanje „Čitaj mi!“ i povodom Međunarodnog dana darivanja knjiga, pokrenuli Gradska knjižnica Gradska knjižnica Rijeka, Profil Mozaik knjižara Rijeka Centar i Strukovna udruga za promicanje dobrobiti djece Portić koji su u svojim prostorima organizirali prikupljanje slikovnica za humanizaciju uvjeta boravka hospitalizirane djece. Također, važno je spomenuti kako se često organiziraju posjeti hospitaliziranoj djeci s ciljem ublažavanja negativnih pojava pri hospitalizaciji djece smještene u Dječjoj bolnici Kantrida u Rijeci. Naime, Strukovna udruga za promicanje dobrobiti djece Portić odlučila je organizirati takav projekt – „Tete pričalice“. Projekt se provodi od studenog 2009. Akciji su se pridružili i brojni volonteri: studenti humanističkih, društvenih i prirodnih usmjerenje te profesionalci odgajatelji, učitelji i knjižničari, ali i drugi zainteresirani. Organizirana je i edukacija koja se provodila u prostoru Sveučilišta, Gradske knjižnice (Stribor) i Dječjeg vrtića.

3.2.2.1. Suradnja s dječjim vrtićima

Dječji vrtići su uz roditelje najvažniji u početnom odgoju i obrazovanju, stoga im treba posvetiti posebnu pažnju. Jedna od uloga knjižnica je upravo odgoj i obrazovanje te je stoga logična suradnja tih dviju ustanova. Dakle, možemo reći da dječje knjižnice dijele sa zajednicom odgovornost u odgoju i

⁷ Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008., str.17.

obrazovanju djeteta. Suradnja s vrtićima za knjižnicu znači i lakše pronalaženje novih „malih“ korisnika.

Kao primjer izvrsne suradnje narodne knjižnice i vrtića jest otvaranje „Malih knjižnica“ u dječjim vrtićima Mirta i Veseljko u Rijeci. „Male knjižnice“ sastoje se od 100 primjeraka izabranih knjiga koje čine slikovnice, ilustrirane knjige, „mala znanost“ za predškolce i knjige za roditelje i odgojitelje. Knjige su birane po kriteriju kvalitete i zanimljivosti, a djeca su dobila i posebne male iskaznice. Također, riječki dječji vrtići, ali i ostali brojni hrvatski vrtići, odlaze u posjete svojoj lokalnoj knjižnici te se na taj način upoznaju sa svim pogodnostima koje one nude. Svakako je to izvrstan način da djeca zavole knjižnicu, pa zatim i knjigu.

Izvrсна je suradnja postignuta i između dječjih vrtića i Narodne knjižnice Petar Preradović Bjelovar. Program se zove „Pričopričalice“ i provodi se u dogovoru s odgajateljicama bjelovarskih dječjih vrtića koje dovode predškolsku djecu u knjižnicu na pričanje i čitanje priča. Također, jednom tjedno u stalnom terminu u poslijepodnevni satima Pričopričalice su otvorene za djecu i roditelje koji su tom prilikom zajedno s odgajateljem - knjižničarom ravnopravni sudionici aktivnosti pričanja priče ili čitanja slikovnice. Uz program, zanimljiva je i usluga koju su nudili, a zove se „Torba puna knjiga“. Usluga omogućava odgajateljima posudbu knjižnične građe za svoju vrtićku skupinu. Pri tome odgajatelji mogu sami odabirati građu koja će biti u skladu s aktivnostima koje provode u vrtiću ili mogu dobiti pripremljen set koji se sastoji od dvije slikovnice, jedne zbirke priča, jedne dječje enciklopedije i jedne stručne knjige s područja predškolskog odgoja, te po jedan primjerak DVD -a, CD -a i CD -ROMA, primjerenih za predškolsku dob, prema preporuci knjižničara. Odgajatelji dolaze u knjižnicu i posuđuju set namijenjen dječjem vrtiću, a često dolaze i zajedno s djecom.⁸

⁸ URL: http://uzda.unizd.hr/136/1/%C5%A0tivi%C4%87_Vjeru%C5%A1ka_diplomski_rad.pdf (17.11.2014)

3.2.2.2. Suradnja s roditeljima

Ne smijemo zanemariti ni suradnju s roditeljima jer na taj način knjižnice također privlače „male korisnike“. Oni u knjižnice dolaze isključivo u pratnji roditelja pa je važno ostvariti dobru komunikaciju i suradnju s roditeljima, ali i vrtićima koji mogu biti izvrsni posrednici. Ovisno o tome što se od suradnje očekuje i kako se shvaća njezina uloga, mijenjao se i sam pojam suradnje s roditeljima. „Od vremena prvih kompenzacijskih i eksperimentalnih programa šezdesetih godina, u kojima se suradnja s roditeljima temeljila na njihovu informiranju i poučavanju, pojam se suradnje promijenio. Na to su utjecale suvremene tendencije u definiranju pojma suradnje koje se orijentiraju na aktivno uključivanje roditelja u odgojno-obrazovni proces u ustanovi. Stoga se danas pod pojmom suradnje s roditeljima podrazumijeva njihovo aktivno sudjelovanje u svim etapama odgojno-obrazovnog procesa, od planiranja i organizacije do realizacije i evaluacije odgojno-obrazovnog rada. Za određenje takve suradnje s roditeljima u literaturi se najčešće koriste vrlo različiti termini kao npr. uključivanje roditelja u rad ustanove, roditelji kao partneri, roditelji kao odgojitelji, partnerstvo roditelja i stručnjaka, aktivno sudjelovanje roditelja i dr.“⁹

Problematika suradnje s roditeljima vezana je, osim za predškolske ustanove i škole, i za sve one ustanove organiziranog izvanobiteljskog odgoja kojima odgoj i obrazovanje ne moraju biti ili nisu primarna djelatnost. Primjer takvih ustanova su dječje knjižnice. Ivanka Stričević ističe kako one, kao i javne narodne knjižnice u čijem sastavu djeluju, pripadaju sustavu kulture, no specifičnost populacije kojoj su namijenjene i potreba sustavnog odgojnog djelovanja radi razvoja kulture čitanja i provođenja slobodnog vremena, daju

⁹ Stričević, I. Suradnja s roditeljima u dječjoj knjižnici : mogućnosti i perspektive // Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja : = journal for general social issues / [glavna i odgovorna urednica, editor-in-chief Maja Štambuk]. 4 (1995), 4/5(18/19) ; str. 587-599., str. 588.

dječjim knjižnicama i odgojno-obrazovnu funkciju. Osnovna uloga javnih knjižnica je nabava, obrada, čuvanje i posudba, ali njihovi zadaci nisu orijentirani samo na zadovoljavanje potrebe za knjigom, posebice kada se radi o ulozi dječje knjižnice. Nužno je da dječja knjižnica „stvara“ članstvo, pronalazi i odgaja buduće čitatelje i ljubitelje knjige, a za to su joj uz knjigu potrebni i drugi mediji, sadržaji i metode rada. Upravo iz tog razloga dječje knjižnice posljednjih desetljeća, u nas i u svijetu, mijenjaju ustaljene metode i sadržaje rada, prilagođavajući ih najmlađoj populaciji u namjeri da djeca već od predškolske dobi nalaze u knjižnici nešto za sebe. Prva igraonica s igraonicom u našoj zemlji nastala je kao rezultat shvaćanja da igra (igraonica) i igračka (igroteka) mogu biti dobri posrednici između predškolskog djeteta i knjižnice.¹⁰

Uz to knjižnice organiziraju razne radionice, pričaonice, izložbe, projekcije filmova, predstave i sl. Kako bi svako dijete imalo priliku sudjelovati u takvim zanimljivim aktivnostima, važno je da knjižnica bude dostupna svakom djetetu. Postavlja se pitanje kako doprijeti do djece koja ne idu u vrtiće već ih čuvaju roditelji, bake, djedovi ili tete „čuvalice“. Doći do takvih korisnika pravi je izazov. Jedan od načina privlačenja takvih korisnika jest darivanje članstva ili slikovnica u rodilištima ili prilikom prvog posjeta pedijatru. Također, uz takve poklone mogu se dijeliti i informativni letci namijenjeni roditeljima. Važno je roditeljima ukazati na mogućnosti i dobrobiti knjižnice. U suradnji s pedijatrima ili udrugama, čija je djelatnost usmjerena na djecu, mogu se organizirati i razni programi namijenjeni trudnicama i mladim majkama. Majke koje steknu povjerenje i naviku korištenja knjižnice te uvide njezine pozitivne strane, zasigurno će iste navike nastojati prenijeti na svoju djecu. Jedan takav program provodi Gradska knjižnica Marka Marulić u suradnji s klubom trudnica

¹⁰ Stričević, I. Suradnja s roditeljima u dječjoj knjižnici : mogućnosti i perspektive // Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja : = journal for general social issues / [glavna i odgovorna urednica, editor-in-chief Maja Štambuk]. 4 (1995), 4/5(18/19) ; str. 587-599.

i roditelja Split pod naslovom „Male tajne roditeljstva“. Program je organiziran kao ciklus predavanja namijenjen za jačanje roditeljskih sposobnosti.

4. POTICANJE ČITANJA I RAZVOJ PREDČITAČKIH VJEŠTINA – NEIZOSTAVAN DIO PROGRAMA I USLUGA NARODNIH KNJIŽNICA

Cilj svake dječje knjižnice je, između ostalog, i poticanje na što raniji dolazak najmlađe djece i roditelja u narodnu knjižnicu i upoznavanje s dobrobitima čitanja. Također, cilj je knjižnice razviti kod roditelja svjesnost o važnosti obiteljskog čitanja i naučiti ih što je vrijedna i kvalitetna slikovnica te kako se ona mijenja s djetetovim odrastanjem. Iz tih razloga knjižnica osmišljava razne programe koji uključuju priču i slikovnicu. Jedan takav program je primjerice pričaonica o kojoj će biti riječ i u nastavku rada. Također, mogu se organizirati i izložbe kvalitetnih slikovnica te radionice namijenjene roditeljima. Slikovnica je osnovni tiskani materijal koji dijete posuđuje i lista u knjižnici, pa se posudba slikovnica ubraja u usluge koje pruža knjižnica. Iz tog razloga možemo reći da je poticanje čitanja neizostavan dio i usluga i programa svake dječje knjižnice. Dakle, knjižnice posvećuju mnogo pažnje čitanju i razvoju predčitačkih vještina pa je važno ukratko istaknuti nužnost čitanja od prvih dana djetetova života.

S obzirom da unatoč tehnološkom dobu u kojem živimo, vještina i sposobnost čitanja ostaju potrebom svakog čovjeka, knjižnice raznim programima ukazuju na tu činjenicu. Sustavno poučavanje čitanja počinje s obveznim školovanjem, no da bi to poučavanje bilo uspješno potrebno je prethodno razviti cijeli niz predčitačkih vještina, a one se razvijaju od rođenja, od trenutka kada dijete sluša glas odraslog i postupno riječi povezuje s određenim značenjem. Dakle, možemo reći da je čitanje aktivnost koju treba koristiti od prvih dana djetetova života.¹¹ Vrlo je važno ohrabrivati djecu da se

¹¹ URL: http://www.hkdrustvo.hr/hr/projekti/citajmo_im_od_najranije_dobi/ (17.11.2014.)

koriste knjižnicom od malih nogu. Djecu, ali i odrasle treba podučavati kako da što bolje iskoriste mogućnosti koje im pruža knjižnica. Također, knjižnica treba stvarati navike posjeta knjižnici i uživanja u radosti čitanja. Ključna je uloga knjižnice u opismenjavanju djece od najranije dobi i u razvijanju njihovih čitateljskih navika koja svojim uslugama i programima pomaže, usmjerava i upućuje djecu i odrasle kako da to čine. Biti dijelom knjižnične zajednice predstavlja rano socijalno iskustvo za predškolsko dijete koje stvara naviku dolaženja u knjižnicu i posudbe građe, potiče razvoj rane pismenosti, prirodnu znatiželju i učenje te bogati maštu. Dijete, korisnik knjižnice, vrlo će vjerojatno stvoriti trajne čitateljske navike, a upravo je to jedan od ciljeva knjižnice.¹²

Mira Čudina – Obradović ističe kako je čitanje u suvremenom dobu vještina koja je nužna za opstanak, ali ta vještina nije posljedica biološkoga, nego kulturnog razvoja čovjeka. Usvajanje vještina čitanja najvažniji je zadatak djeteta u početnom školovanju i svladavanje tog zadatka otvara mu put za gotovo sve kasnije učenje. Knjige su važan izvor uživanja u priči, zapletu, ljepoti riječi i slika. Svakodnevno čitanje priča djetetu omogućit će mu da to spozna i da traženje takvog užitka postane njegova stalna potreba i navika. Najbolje je čitanje priča koje se odvija uz osjećaj povezanosti, topline i zajedničkog uživanja u priči. Ozračje čitanja priče treba biti opušteno, ugodno, toplo, a roditelj smiren i opušten. Ako se djetetu čita mirnim i ugodnim glasom te ga se pritom obgrli, osjećat će snažnu ugodu zajedničke aktivnosti, koju neće željeti prekinuti. Suprotno, ako dijete osjeća žurbu i napetost roditelja, čitanje kao obavljanje dužnosti, neće uživati u čitanju i htjet će prekinuti čitanje. Dugotrajnim održavanjem običaja zajedničkog čitanja s roditeljima dijete će naučiti da je čitanje redovna, svakodnevna aktivnost, koja je važna, korisna i zabavna. Dijete živi u ozračju u kojemu sve primjećuje i nastoji oponašati. Ono će oponašati roditelje kad čitaju i uočiti će kada roditelji razgovaraju o onomu što

¹² URL: http://uzda.unizd.hr/136/1/%C5%A0tivi%C4%87_Vjeru%C5%A1ka_diplomski_rad.pdf (17.11.2014.)

su pročitali, žive s knjigama, posuđuju i donose knjige iz knjižnice, postupaju s knjigama s poštovanjem i ljubavlju. Ono će mnogo lakše i brže razumjeti važnost i smisao čitanja ako je okruženo odraslima koji redovito čitaju.¹³

„O važnosti čitanja i pričanja djeci predškolske dobi te kakav utjecaj bogato čitateljsko okruženje ima na razvoj rane pismenosti, Stričević ističe rezultate brojnih istraživanja koja su pokazala da se djeca kojoj se čita i priča od najranije dobi brže razvijaju, zaineresiranija su za okolinu, brže uče, razvijaju osjećaje i empatiju tako da bolje razumiju sami sebe i bolje se snalaze u komunikaciji s drugima, razvijaju opažanje, promatranje, pažnju, pamćenje, mišljenje i logičko zaključivanje, unaprjeđuju sposobnosti slušanja, razvijaju predčitačke vještine, bogate maštu i kreativno mišljenje, spremnija su za samostalno čitanje, a čitanje doživljavaju kao zadovoljstvo i ugodu. Preporuke su da se s aktivnostima pričanja i čitanja započne od najranije dječje dobi, u obiteljskom okruženju, koje je najprimjerenije za zdravo odrastanje, a kojemu aktivnosti pričanja i čitanja itekako pridonose.“¹⁴ Također, važno je istaknuti kako knjižnice imaju utjecaj na sva tri važna čimbenika: poticaji od odraslih, model odraslog/roditelja koji čita i okruženost čitateljskom građom. Razlog tome je što su knjižničari ti koji osiguravaju poticaje (aktivnosti čitanja djeci, savjetodavni rad s roditeljima), pružaju model i djetetu i roditelju, što roditelj prenosi u obiteljski kontekst, te osiguravaju dostupnost čitateljske građe svakom djetetu. Studija koja analizira niz prethodnih istraživanja o čitanju objavljena 2012. godine pokazala je da pristup knjigama ima veći utjecaj na kasnija čitateljska postignuća i odnos prema čitanju nego socioekonomski status djeteta/obitelji koji se prethodno smatrao presudnim.¹⁵

¹³Čudina-Obradović, M. Igrom do čitanja: Zagreb : Školska knjiga, 2002.

¹⁴URL: http://uzda.unizd.hr/136/1/%C5%A0tivi%C4%87_Vjeru%C5%A1ka_diplomski_rad.pdf (citirano 17.11.2014.)

¹⁵ Stričević, I.; Čunović, K. Knjžnične usluge za za djecu rane dobi i roditelje u Hrvatskoj // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 56, (2013) 3 ; str. 47-66

„Brojna su znanstvena istraživanja pokazala da je čitanje djetetu od najranije dobi jednako važno za njegov razvoj kao i briga o njegovim osnovnim potrebama – potrebi za hranom, zdravljem, odmorom, igrom, sigurnošću, ljubavlju. U svijetu su posebnu pozornost izazvali rezultati istraživanja koji su pokazali da je mozak zdravog djeteta koje je bilo izloženo odgovarajućim poticajima, znatno razvijeniji od mozga također zdravog djeteta, ali koje je bilo zanemareno od okoline. Pod utjecajem tih spoznaja razvili su se posljednjih godina raznovrsni programi i projekti za poticanje čitanja djeci od trenutka njihova rođenja.“¹⁶ „Rođeni za čitanje“ pokrenut je u Americi. Kroz program roditelji uče o važnosti čitanja djeci rane dobi i što i kako čitati. U programe se uključuju dječji vrtići, obiteljski centri, knjižnice, medicinski centri, mediji, volonteri, ali i poznate osobe kako bi se privukla pozornost javnosti. Projekt se pod istim ili sličnim nazivima proširio u mnoge zemlje svijeta. Kada govorimo o tome projektu, svakako moramo spomenuti Dubrovački projekt „Rođeni za čitanje“ koji je predstavila dr. sc. Marija Radonić. Marija Radonić ima veliko višegodišnje iskustvo u promociji čitanja naglas djeci od najranije dobi u pedijatrijskim ambulancama te je zaslužna za širenje toga projekta diljem zemlje. U Italiji se nacionalnoj kampanji, koju su pokrenule dječje knjižnice, pridružila televizija, a u Koreji i Japanu su posebno aktivna udruženja roditelja. U Velikoj Britaniji i Skandinaviji svako dijete već u rodilištu dobiva svoju prvu knjigu (slične inicijative postoje i kod nas u Hrvatskoj). Projekte podupire država ili lokalna zajednica. Pri odlasku iz rodilišta roditelji dobivaju iskaznicu dječje knjižnice s kojom će, nakon što se jave u knjižnicu, dobiti besplatnu knjigu za dijete i mnogo informacija o tome što sve knjižnice djeci i roditeljima nude i zašto je čitanje tako važno za njihovo dijete. 2003. godine svjetsku nagradu za poticanje čitanja dobila je skupina pedijatara iz Ohia. U program su uključeni medicinski centri grada Clevelanda. Pri svakom dolasku s djetetom na pregled u

¹⁶ Projekt Čitajmo im od najranije dobi 2006., [file:///D:/Temp/web-tekst_odgajatelji_2006%20\(1\).pdf](file:///D:/Temp/web-tekst_odgajatelji_2006%20(1).pdf) (citirano 17.11.2014)

savjetovalište, pedijatri upoznaju roditelje s tim kako nije važno brinuti samo o tjelesnom zdravlju djeteta veći o mentalnom i kako čitanje može pomoći razvoju zdravog djeteta. Pedijatri daju roditeljima slikovnicu za dijete, a volonteri im pokazuju kako će, što i kad čitati djetetu. Do navršene pete godine života svako će dijete dobiti deset slikovnica, odnosno knjiga, jer deset puta dolazi na obvezne preglede u pedijatrijsko savjetovalište. Deset vlastitih knjiga predškolskog djeteta smatra se minimumom koji treba osigurati svakom djetetu. U bolnici „Sestara milosrdnica“ u Zagrebu 2005. je godine na Odjelu pedijatrije otvorena knjižnica i čitaonica za djecu. Dakle, dok s roditeljima čekaju na dugotrajne preglede i zdravstvene intervencije, djeca zajedno s roditeljima čitaju slikovnice, a pomažu i volonteri.¹⁷

Često se postavlja pitanje što je bolje, čitati ili pričati djetetu. Pričanje je obično puno življe od čitanja jer se mijenja intonacija glasa, a odrasli koji priča više se usredotočuje na iskazivanje svojih osjećaja. Osoba koja priča često radi grimase, gestikulira što djetetu čini pričanje zanimljivijim. Nije uvijek lako smisliti dobru priču koja će djetetu biti zanimljiva i privlačna. Upravo iz tog razloga mnogi odrasli radije posežu za slikovnicom. Čitanje priče iz slikovnice ima, također, svojih prednosti jer se dijete lakše koncentrira listajući slikovnicu, povezujući slike i tekst s onim što mu se govori. Slike koje gleda dok odrasli čita pridonose razumijevanju sadržaja. Dakle, i čitanje i pričanje imaju svojih prednosti pa je najbolje primijeniti oboje. Svakako je važno uzeti u obzir želju djeteta. Važno je izabrati ono što dijete više voli, čemu se više veseli i u čemu više i aktivnije sudjeluje. Važno je da i odraslom čitanje/pričanje bude ugodno iskustvo. Čitanje i pričanje zahtijevaju i neka umijeća jer treba stvoriti ugodnu atmosferu i dati djetetu do znanja da je ono što će zajedno raditi roditelju važno. Dok se djetetu čita (npr. prije odlaska na spavanje), valja isključiti sva ometanja i prekidanja sa strane jer ona mogu činiti nervoznim i dijete i odraslog. Poželjno

¹⁷ URL: Projekt Čitajmo im od najranije dobi 2006., [file:///D:/Temp/web-tekst_odgajatelji_2006%20\(1\).pdf](file:///D:/Temp/web-tekst_odgajatelji_2006%20(1).pdf) (17.11.2014)

je prilagoditi glasnoću, ne čitati preglasno ili pretiho. Ritam mora biti nježan, bez naglih promjena, stanke su dobrodošle kako bi dijete imalo vremena za zamišljanje, razmišljanje, pamćenje i preradu onoga što čuje. Promjene u intonaciji glasa, svakako, moraju biti u skladu sa sadržajem priče jer će na taj način dijete bolje razumijeti i intenzivnije doživjeti ispričano ili pročitano. Poželjno je ponoviti ono što se djeteta posebno dojmilo. Važno je ogovoriti na pitanja koja dijete postavlja, a najbolje je ako se odgovori uključe u nastavak priče. Slikovnicu je dobro držati tako da dijete može pratiti sadržaj. Dijete treba pripremiti na nepoznate riječi, najbolje ih je objasniti u igri ili u realnom kontekstu i na slikama. Objašnjenja tijekom same priče mogu narušiti slijed i čaroliju priče. Djeca često traže da im se bezbroj puta čita ista priča, te to treba činiti. Kad je priča pročitana ili ispričana valja potaknuti dijete na razgovor o njoj i druge raznovrsne aktivnosti (prepričavanje, crtanje, igra lutkama i sl.). Ako je dijete zavoljelo priču, sigurno će htjeti razgovrati o njoj, a često će dijelove i mijenjati uz pomoć vlastite mašte. Također, vrlo je snažan odnos djece i likova. Kada djeca zavole neki lik, s njim se poistovjećuju, oponašaju, o njima izmišljaju priče i sl. Dakle, uz pomoć omiljenog lika, djeci je moguće prenijeti važne životne poruke, a pritom utjecati i na razvoj mašte. Izvrsno je da djeca govore o svojim osjećajima vezanim uz priču, i ne valja ih siliti na puko prepričavanje radnje. Sve spomenuto govori o potrebi da se pri čitanju i pričanju osluškuje dijete, njegove reakcije, osjećaji i interesi.¹⁸

Često naglašavanje važnosti čitanja naglas djeci od rođenja kod nas je rezultiralo pokretanjem prve nacionalne kampanje „Čitaj mi!“. Kampanja je pokrenuta povodom Europske godine čitanja naglas (2013.), a pod pokroviteljstvom Ministarstva socijalne politike i mladih. Organizatori su Hrvatsko knjižničarsko društvo - Komisija za knjižnične usluge za djecu i mladež, UNICEF, Hrvatsko pedijatrijsko društvo, Hrvatsko čitateljsko društvo,

¹⁸ Projekt Čitajmo im od najranije dobi 2006., [file:///D:/Temp/web-tekst_odgajatelji_2006%20\(1\).pdf](file:///D:/Temp/web-tekst_odgajatelji_2006%20(1).pdf) (17.11.2014)

Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti, Hrvatsko logopedsko društvo. Cilj kampanje je poticati roditelje i druge odrasle da s čitanjem naglas djetetu započnu već od njegova rođenja. Također je važno poticati roditelje da s najmlađom djecom što prije počnu dolaziti u lokalnu narodnu knjižnicu. Tijekom kampanje „Čitaj mi!“ informacije o dobrobitima čitanja djeci od rođenja roditelji su mogli dobiti u svakoj knjižnici te u domovima zdravlja i rodilištima u kojima su postavljeni informativni plakati i letci. Zahvaljujući kampanji i izvršnoj organizaciji porastao je broj upisane djece u sve knjižnice u Hrvatskoj kao i broj posjeta roditelja s djecom. Organizirana su 223 događanja u kojima je sudjelovalo oko 10 000 djece i roditelja - izložbe kvalitetnih slikovnica na dječjim odjelima, predavanja za roditelje o važnosti čitanja naglas, čitanje priča za laku noć na lokalnim radiopostajama, čitanje priča u knjižnicama (bajkaonice, obiteljske pričaonice, čitanje priča na stranim jezicima i sl.) i domovima zdravlja. U kampanji je sudjelovalo 120 knjižnica širom zemlje te su napravljene značajne promjene. Koprivnička i ogulinska knjižnica u županijskom rodilištu novorođenčad i njihove roditelje daruju informativno-edukativnim paketima. Paketići dobrodošlice sadrže informativni letak o potrebi čitanja djeci od najranije dobi, člansku iskaznicu za bebe te slikovnicu koju mogu „čitati“ i bebe. U pedijatrijskim ordinacijama u Koprivnici i predškolskim ustanovama u Rijeci, Velikoj Gorici i Bjelovaru otvorene su male libroteke, a knjige koje djeca imaju na raspolaganju darovale su nakladničke kuće, knjižnice, roditelji i srednjoškolci. UNICEF je donirao slikovnice, bojanke i bojice 900 obitelji s djecom kojima nije lako doći do knjiga, a u kampanju su se aktivno uključili i nakladnici posebnim akcijama i snižavanjem cijena slikovnica. Takva kampanja je i primjer izvršne suradnje s knjižnicama.¹⁹

¹⁹ URL: <http://www.citajmi.info/kampanja/> (17.11.2014.)

4.1. Slikovnica u knjižnici

Kada govorimo o čitanju i pričanju bebama i predškolicima, prva nam pada na pamet slikovnica jer je slikovnica najbogatiji izvor pisane riječi s kojim se dijete može susresti u ranom djetinjstvu. Iz tog razloga, u kontekstu čitanja, nužno je ukratko se osvrnuti i na slikovnicu. Jedno od najopćenitijih tumačenja slikovnice jest da je ona knjiga za djecu koja se sastoji pretežno od slika ili samo od slika ili crteža. Međutim zbog različitih oblika i materijala od kojih može biti napravljena te zbog funkcija koje ju karakteriziraju, primjerenije ju je odrediti kao prvi strukturirani čitateljski materijal namijenjen djeci.²⁰

„U današnje vrijeme gotovo je u potpunosti prihvaćen stav da se pismenost razvija od djetetova rođenja jer se auditivna osjetljivost koja je bitna za razvoj govora i čitanja razvija od prvih dana života. Nadalje, sposobnosti razumijevanja i govora te vještine čitanja i pisanja više se ne gledaju kao odvojene sposobnosti, a proces njihova usvajanja kao uzastopan proces, tj. tako da usvajanje sljedeće sposobnosti ovisi o razvoju prethodne, već se smatra da se navedene sposobnosti i vještine tijekom razvoja prožimaju. Kao ključni čimbenici u razvoju rane pismenosti navode se sljedeći: model odrasloga, poticaji odrasloga te dostupnost i količina izloženosti odgovarajućim materijalima za čitanje. Polazište za sva tri čimbenika jest materijal za čitanje. Najčešće posredovani materijal u aktivnostima čitanja su slikovnice, s kojima dijete u doticaj dolazi posredstvom roditelja i drugih odraslih osoba koje o njemu brinu. Slikovnice su vjerojatno oduvijek služile kao prvi čitateljski materijal s kojim su se djeca susretala. Postavlja se pitanje koliko se zna o tom čitateljskom materijalu, posebice koje su novije generalne spoznaje o

²⁰ Martinović, I ; Stričević I. Slikovnica: prvi strukturirani čitateljski materijal namijenjen djetetu// Libellarium. IV, (2011)1 ; str. 39-63

slikovnicama te što se zna o slikovnicama koje su prisutne na domaćem tržištu i u knjižnicama.“²¹

Hela Čičko navodi kako se slikovnica javlja već u 17.stoljeću, ali tek je 20. stoljeće postalo pravim stoljećem dječje slikovnice. Kao začetnik se spominje teolog i pedagog J. A. Komensky, čija je „Orbis sensualium pictus“, objavljena 1658. godine prva „edukativna slikovnica“. Ipak pravim ocem slikovnice Europljani smatraju J. Bertucha koji je objavio „Slikovnice za djecu“ u 12 tomova. Prvi hrvatski ilustrator kojemu znamo ime je Vladimir Kirin, a od važnijih autora su Andrija Maurović i Cornel pl. Becić.²²

Slikovnice se dijele na temelju različitih kriterija. Ivana Martinović i Ivanka Stričević navode podjelu koju donose B. Majhut i D. Zalar. Oni dijele slikovnice s obzirom na oblik, strukturu izlaganja, sadržaj, likovnu tehniku i sudjelovanje recipijenta. Slikovnice po obliku su leporello, pop-up, nepoderive, slikovnica igračka te multimedijaska slikovnica koja uključuje sliku, tekst i zvuk. U svijetu je sve češća i elektronička slikovnica. S obzirom da njezina izrada, uz likovnu i tekstualnu komponentu, uključuje i primjenu novih tehnologija, a ta činjenica ujedno podrazumijeva i njihovu primjenu pri korištenju slikovnice, kao takva postaje predmetom posebnih istraživanja. Prva hrvatska slikovnica za iPad i iPhone jest Slonić Oscar Andree Petrlik Huseinović.²³

Martinović i Stričević ističu kako slikovnice po strukturi izlaganja mogu biti narativne i tematske. Navode kako prema sadržaju mogu biti vrlo raznolike i gotovo je nemoguće navesti sve skupine tema kojima slikovnice pripadaju. Među najzastupljenijim su temama životinje, svakodnevni život, abeceda, igre,

²¹Martinović, I ; Stričević I. Slikovnica: prvi strukturirani čitateljski materijal namijenjen djetetu// Libellarium. IV, (2011)1 ; str. 39-63, str 41.,42.

²² Kakva je knjiga slikovnica : zbornik / priredila Ranka Javor. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2000. Zbornik radova sa savjetovanja povodom Međunarodnog dana dječje knjige održanog 26. travnja 1999. u Zagrebu.

²³ Martinović, I ; Stričević I. Slikovnica: prvi strukturirani čitateljski materijal namijenjen djetetu// Libellarium. IV, (2011)1 ; str. 39-63

fantastika. S obzirom na vrstu tehnike koja je upotrijebljena pri oblikovanju likovne dimenzije mogu biti fotografske, lutkarske, slikovnice stvarnih dječjih crteža i crteža umjetnika, strip-slikovnice te interaktivne slikovnice. U odnosu na sudjelovanje recipijenta postoje slikovnice kojima se dijete samostalno služi i one za koje je potrebno posredovanje roditelja.²⁴

Također, autorice naglašavaju kako se u literaturi navode zabavna, informacijsko-odgojna, spoznajna, iskustvena i estetska funkcija. Njima je moguće dodati i govorno-jezičnu funkciju. Zabavna funkcija često je preduvjet za ostvarivanje ostalih. Da bi ostale funkcije mogle biti ispunjene, slikovnica mora djetetu pružiti zabavu. Informacijsko-odgojna funkcija slikovnica omogućuje da dijete razvija mišljenje - sposobnosti analize, sinteze, usporedbe, uopćavanja. Pomaže djetetu razumjeti kauzalne veze među stvarima i pojavama te doći do potrebnih informacija, kao i osvijestiti i riješiti probleme kojih nije bilo svjesno ili ih nije znalo izraziti, a ujedno osigurava djetetu pristup sadržajima vezanim uz njegove osjećaje, zdravlje, osobine ličnosti i ponašanje te uz odnose u obitelji i društvu. Spoznajna funkcija ima zadaću djetetu omogućiti provjeru njegovih spoznaja i znanja o stvarima, odnosima i pojavama te time pružiti povratnu informaciju o njihovoj ispravnosti. Iskustvena funkcija slikovnice sastoji se od pružanja posrednoga iskustva djetetu. Mnogo toga što dijete ne može doživjeti neposrednim iskustvom ono može naučiti i spoznati kroz slikovnicu. Slikovnica primjerice omogućuje djetetu učenje o multikulturalnosti i multietničnosti, traumatičnom iskustvu rata ili nasilja, o posebnim potrebama pojedinaca te drugim društvenim temama, starim zanatima, dalekim zemljama i sl. U slikovnicama se takve teme obrađuju na zanimljiv, duhovit način, nenametljivo i u prenesenom značenju. Dakle, prilagođene su dječjem uzrastu i njihovoj sposobnosti prihvaćanja određene teme. Estetska

²⁴Martinović, I ; Stričević I. Slikovnica: prvi strukturirani čitateljski materijal namijenjen djetetu// Libellarium. IV, (2011)1 ; str. 39-63

funkcija slikovnice ima zadaću kod djeteta izazvati različite emocije i doživljaje. Kroz estetsku funkciju omogućuje se razvijanje osjećaja za lijepo te izgrađivanje ukusa, utjecaj na oblikovanje stavova i zanimanje za knjigu te razvoj ljubavi prema čitanju iz užitka ili zabave. Govorno-jezična funkcija slikovnica potiče i podupire razvoj fonemske i fonološke osviještenosti, djetetov morfološki i sintaktički razvoj, usvajanje i bogaćenje rječnika, upoznavanje karakteristika teksta i načina njegova funkcioniranja te drugih predčitačkih vještina.²⁵

Od najranije dobi, dok samo sluša glas odraslog, djetetu se mogu čitati duži tekstovi jer se na taj način potiče razvoj slušne osviještenosti kod djece. U prvoj godini života djetetu su potrebne zanimljive slikovnice koje sadrže pjesmice i brojalice. Takvim se slikovnicama podupire razvoj osjećaja za glasove, ritam i intonaciju govora. Brojalice i pjesmice su važne za razvoj govora te potiču na govornu aktivnost. One oslobađaju dječji govor, pridonose pravilnom izgovoru pojedinih glasova, a u razvoju spoznajnih aktivnosti pridonose i pamćenju. Od šest do dvanaest mjeseci djeci su zanimljive pojmovne slikovnice, bez teksta ili one u kojima se uz sliku nalazi i opis predmeta ili zanimljivi stihovi, koje su izrađene od tkanine, spužve, plastike ili čvrstog kartona i mogu se primjerice slagati u različite oblike. Slikovnice za tu dob djeteta trebaju imati što manje detalja jer odvlače pažnju i mogu dati krive informacije o predmetima i pojmovima koje dijete tek upoznaje. Od dvanaest do dvadeset i četiri mjeseca i dalje su potrebne pojmovne slikovnice. Krajem druge godine, kad dijete razumije jednostavnije radnje i problemske situacije prikladne su slikovnice koje sadrže određenu priču. Od dvadeset i četiri do trideset i šest mjeseci prikladne su slikovnice i ilustrirane knjige koje govore o životinjama, zbivanjima u okolini, životu ljudi i djece te sadrže jednostavnije zaplete koji su prepoznatljiviji i bliski djetetu. Dijete se počinje zanimati za radnje koje prikazuju

²⁵ Martinović, I ; Stričević I. Slikovnica: prvi strukturirani čitateljski materijal namijenjen djetetu// Libellarium. IV, (2011)1 ; str. 39-63

različite postupke u određenim situacijama, počinju razlikovati dobro od zla, poželjno od nepoželjnog. Složenije priče, kao i basne, bajke i priče, prikladne su tek za stariju predškolsku dob djeteta.²⁶ Ističe se kako su za bajke djeca spremna od 4. godine, te djeci od 4. do 6. godine treba davati bajke o životinjama, odnosima roditelja i djece, o djeci. Djeca obožavaju bajke jer ono što ima bajka nema ni jedna druga književna vrsta. Doživljaj bajke u djetinjstvu jedan je od uvjeta za izgrađivanje i očuvanje životnog optimizma, pravilnog stava prema ljudima i životu.²⁷

Knjižnice često samostalno ili u suradnji s pedagogima i odgajateljima nude popise primjerenih slikovnica. Jedan takav popis razvojno primjerenih slikovnica s anotacijama izradili su djelatnici Odjela za djecu i mladež Gradske knjižnice Knjižnica grada Zagreba. Nude detaljan popis problemskih slikovnica, slikovnica koje se bave problemskim situacijama u životu djeteta, vezane su uz djetetove osjećaje, zdravlje, osobine njegove ličnosti i ponašanje, te uz odnose u obitelji i društvu. Popis je upotpunjen i kratkim sadržajem svake slikovnice, te podacima o knjizi kako bi korisnici dobili potpune informacije potrebne za uspješno pronalaženje knjige. Slijedi kratak pregled popisa. Dakle, uz pomoć slikovnica djeca upoznaju emocije kao što su: bijes - slikovnica „Leon, slonić gundalo“ (Cecile Beaucourt), ljubav - slikovnica „Čarli se brine o svojoj sestrici“ (Thierry Courtin), ljubomora – „Stigao je brat“ (Sanja Pilić), strah - „Jakov se boji mraka“ (Sandrine Deredel Rogeon, Gustavo Mazali), tuga – „Franklinova rođendanska zabava“ (Paulette Bourgeois)... Slikovnice ih uče o ponašanju i raznim osobinama kao što su: darežljivost – „Najotmjereniji div u gradu“ (Julia Donaldson), higijena – „Panjoglav ili Dječak koji nije volio prati uši“ (Željka Horvat-Vukelja), neposlušnost - „Neposlušno mače“ (Bjelišev Ivan), odgovornost – „Pauli, ti zločesti Pauli!“ (Brigitte Weninger), odvikavanje od nekih navika – „Lulu-Grenadine više ne želi sisati palac“ (Laurence Gillot),

²⁶ URL: <https://www.citajmi.info/citanje-naglas/> (17.11.2014.)

²⁷ Kutić slikovnica. Priručnik za osnivanje i rad / grupa autora, Zagreb, 1986.

„Medvjedići uče o neznancima“ (Stan i Jan Berenstein)... Slikovnice djeci pomažu shvatiti odnose u obitelji i društvu: neprihvaćenost u društvu – „Figaro mačak koji je hrkao“ (Jean-Baptiste Baronian), prijateljstvo – „General Kiro Miš“ (Hrvoje Kovačević), razvod roditelja – „Mama i tata više nisu zajedno“ (Irena Bekić, Alessandra Pokrajac-Bulian), različitost – „Izgubio se jedan zeleni pas“ (Pascal Biet)... O zdravlju uče iz primjerice sljedećih slikovnica: „Skočkica je bolesna“ (Peral-Gilson), „Petra i njezin čudni medvjedić Krešo“ (Aline de Petigny), „Mucka“ (Sanja Pribić), „Medvjedići i nezdrava hrana“ (Stan i Jan Berenstein). Ponuđen je i popis spoznajno – pojmovnih slikovnica koje ima zadatak pružiti djetetu prve spoznaje o svijetu koji ga okružuje. Na kraju nalazimo i popis umjetničkih slikovnica (svjetske klasike za najmlađe) koje kod djeteta razvijaju osjećaj za lijepo, djeluju na njegove emocije, razvijaju njegov ukus, utječu na njegovo zanimanje za knjigu, od njega stvaraju budućeg čitatelja koji će se s knjigom družiti iz užitka. Knjižničari preporučuju „Palčicu“ Hansa Christiana Andersena, „Izabrane bajke“ braće Grimm, „Mačka u čizmama“ i „Pepeljugu“ Charlesa Perraulta.²⁸

Treba spomenuti i popis razvojno primjerenih slikovnica koji je nastao na temelju obrade preporuka odgajatelja i stručnih suradnika iz dječjih vrtića grada Zagreba, Umaga, Čakovca, Crikvenice, Osijeka i Rijeke. Svoje preporuke dale su i Hela Čičko, viša knjižničarka i koordinatorka Odjela za djecu i mladež Gradske knjižnice u Zagrebu, kao i Suzana Biglbauer, kordinatorka pedagoško-animatorskih aktivnosti na Odjelu za rad s djecom i mladima Gradske i sveučilišne knjižnice u Osijeku. Popis nudi primjerene slikovnice koje su podijeljene u odnosu na dob djeteta, razvojno područje kojem se tekst i ilustracija slikovnice primarno obraća te u odnosu na osnovne podatke o odgovornosti. Na kraju je i napomena koja može pružiti dodatne informacije o

²⁸Preporučeni popis slikovnica s anotacijama , www.hkdrustvo.hr/datoteke/132 (17.11.2014.)

traženoj slikovnici. Takvi su popisi od velike važnosti za roditelje jer im omogućuju da za svoje dijete izaberu kvalitetnu i primjerenu slikovnicu.²⁹

Knjižnica svoj kutak za najmlađe osmišljava prema vlastitom kreativnom odabiru koji je svakako uz to i pomno i precizno postavljen kako bi bio što prilagođeniji i privlačniji djetetu. Dječji odjel Stribor Gradske knjižnice Rijeka svoj je kutak za najmlađe podijelio na više područja s obzirom na temu ili vrstu slikovnice: kutak za bebe, slikovnice na stranom jeziku, poezija, šašave priče, Disneyeve slikovnice, priče za laku noć, lektira, kvalitetne slikovnice, problemske slikovnice, slikovnice prema zajedničkom imenu lika i sl. Na takav se način djeca i njihovi roditelji puno lakše snalaze pri izboru slikovnica. Uz slikovnice, djeci su na raspolaganju i razne društvene igre, a roditeljima su pripremljene i knjige koje im mogu pomoći u odgoju i razvoju njihove djece.

Knjižničarima, pa i roditeljima, u osmišljavanju raznih aktivnosti u svezi sa slikovnicom može pomoći i razna literatura koja se bavi spomenutom tematikom. Izvrstan primjer je i priručnik u dva dijela „Slikovnica i dijete: kritička i metodička bilježnica“. U priručniku se navodi kratak sadržaj djela te primjerenost pojedine slikovnice u odnosu na dob djeteta. Također, istaknuta su i moguća pitanja prije i tijekom čitanja. Takvi priručnici su od velike pomoći jer pomažu da djetetu ponudimo kvalitetnu slikovnicu te je prezentiramo na zanimljiv i pristupačan način.

²⁹ Popis razvojno primjerenih slikovnica za djecu, www.korakpokorak.hr/upload/dijete_vrtic.../dijete_vrtic_obitelj_66.pdf (17.11.2014.)

5. USLUGE I PROGRAMI ZA BEBE I DJECU RANE DOBI U NARODNIM KNJIŽNICAMA

S obzirom da vrlo mala djeca ovise o svojim roditeljima i odgajateljima kada se radi o pristupu knjigama, novim tehnologijama i knjižničnim uslugama, ciljne skupine uslugama za najmlađe su: bebe i djeca rane dobi (djeca mlađa od tri godine), roditelji i drugi članovi obitelji, staratelji, odgajatelji, zdravstveni djelatnici, druge odrasle osobe koje se bave djecom, knjigama i medijima.³⁰

Ciljevi knjižničnih usluga za bebu i djecu rane dobi:

- ostvariti pravo svake bebe i djeteta rane dobi na okruženje koje uključuje igračke, knjige, multimediju i izvore namijenjene njima i njihovim roditeljima te ostalim članovima obitelji kao i odgajateljima te drugim odraslim osobama koje se bave malom djecom
- stvoriti okruženje bogato tiskanom građom kako bi se razvila ljubav prema čitanju i knjigama
- osigurati rani pristup razvoju vještina korištenja multimedije i tehnologije
- osigurati građu koja odražava kulturnu raznolikost u društvu
- poticati razvoj govora kod beba i djece rane dobi
- razvijati jezične i dvojezične vještine, posebno kada se radi o jezičnim i etničkim manjinama
- informirati roditelje i druge osobe koje se bave malom djecom o važnosti čitanja/čitanja naglas za razvoj jezičnih vještina i vještina čitanja, posebice kada se radi o jezičnim i etničkim manjinama

³⁰ Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008.

- uključiti i obrazovati roditelje i odgajatelje za čitanje naglas i korištenje knjiga i druge građe te razvijati roditeljske vještine potrebne za unaprjeđivanje djetetova razvoja i predčitačkih vještina
- uključiti roditelje i odgajatelje te ih informirati o građi primjerenoj za određenu dob kao i o izvorima koji su im dostupni u njihovoj narodnoj knjižnici
- uvesti pričanje priča
- razviti naviku uspješnih posjeta knjižnici koja će voditi uspješnoj cjeloživotnoj pismenosti
- posredovati informacije i biti zagovornik onih koji žive s bebama i djecom rane dobi
- osigurati prostor u kojem će se djeca, roditelji i odgajatelji sastajati, družiti i razmjenjivati iskustva
- osigurati topao, srdačan i siguran prostor za djecu i njihove obitelji³¹

„Pismenost je ključni pojam za knjižnicu te je usko povezana s čitanjem, a osnovni je posao knjižnice da omogući pristup informacijama i čitateljskoj građi na svim medijima te da stalno radi na razvoju čitatelja. Pismenost se razvija od najranije dobi, mnogo prije nego samostalno čitanje jer se u ranoj dobi razvijaju predčitačke vještine - govorno jezične i vještine dekodiranja. Naime, razvoj pismenosti započinje mnogo ranije no što dijete čita, jednako kao što razvoj govornih sposobnosti ne započinje onda kada dijete počinje govoriti. Dakle, rana se pismenost odnosi na skup svega onoga što dijete zna i može vezano uz čitanje i pisanje prije nego što čita i piše. Preduvjet je za samostalno čitanje, pisanje i, što je posebice važno, preduvjet ne samo za vještine potrebne za čitanje i pisanje, nego i za motivaciju za kasnije čitanje, dakle, za razvoj čitatelja. Upravo je rana dob vrijeme najintenzivnijeg razvoja djeteta, vrijeme u kojem se ono što

³¹ Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008.

je propušteno teško ili nikako kasnije nadoknađuje.³² Dakle, pričanje, slušanje, čitanje i druge vještine neophodne za pismenost trebaju se uvesti i osnaživati u najranijim razvojnim stadijima. Važno je osigurati prostore za glazbu, igru, glumu te istraživački prostor za učenje o prirodi i društvu kao i izvore za roditelje i odgajatelje. Roditeljima i svima koji se bave malom djecom treba osigurati mogućnost učenja te organizirati radionice s kojih će svoje radove moći ponijeti sa sobom. U programe je nužno uključiti dječje pjesmice, brojalice, uspavanke i druge pjesme, slikovnice i pričanje priča jer imaju važnu ulogu za razvoj govora kod male djece. Djeci su posebno zanimljive i korisne interaktivne slikovnice te je izvrsno ako ih knjižnice posjeduju. Za roditelje beba i djece rane dobi trebaju se organizirati radionice kao dio obiteljskog obrazovanja.³³

„Kako bi se svi upoznali s građom za bebe i djecu rane dobi koju knjižnica ima, vrlo je važno da se knjižnica približi životu ljudi u određenoj zajednici. Treba pokazati što sve nudi, a vrlo je korisno za bebu i djecu rane dobi. Čekaonice, centri za obitelj i dječji vrtići savršena su mjesta za povezivanje s ciljnom skupinom. U zagovaranju važnosti čitanja i razvoja govora za malu djecu veliku važnost ima pričanje priča naglas izvan knjižnice. Parkovi, čekaonice i trgovački centri idealna su mjesta za takve aktivnosti. Važno je podržati i obitelji u kojima roditelji nisu izvorni govornici službenog jezika zemlje.“³⁴

S obzirom da u posljednje vrijeme nije provedeno istraživanje o uslugama za djecu rane dobi odlučeno je organizirati jedno takvo istraživanje.

³²Stričević, I.; Čunović, K. Knjižnične usluge za za djecu rane dobi i roditelje u Hrvatskoj // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 56, (2013) 3 ; str. 47-66, str.51.

³³Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008.

³⁴ Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008., str.15.

Nastojalo se uključiti narodne knjižnice koje imaju dječje odjele/dječje knjižnice u svim županijama i svih veličina. Od 201 narodne knjižnice, upitnik je ispunila 61 knjižnica, svih veličina iz gotovo svih županija (ukupno 18 županija). Krenulo se od hipoteze da većina hrvatskih narodnih knjižnica provodi neke od knjižničnih usluga za bebe i djecu rane dobi i njihove roditelje i odgajatelje. Rezultati provedenog istraživanja su pokazali da je gotovo polovica ispitanih knjižnica uključila usluge za bebe i djecu rane dobi u svoje redovne programe. Više od tri četvrtine knjižnica osigurava djeci rane dobi posebne zbirke slikovnica jednostavnih boja i oblika i od različitih materijala, a za roditelje imaju izdvojenu knjižnu zbirku o odgoju i zdravlju djeteta. Besplatno članstvo za bebe ponudilo je 16 knjižnica. Korištenje igračaka u knjižnici omogućuje 40 knjižnica, no posudbu igračaka – igroteku, samo 5 knjižnica. Knjižnične usluge za bebe i njihove roditelje razvijaju su i sve više ulaze u redovne knjižnične programe. Čak 62,3 posto planira uvesti neku od knjižničnih usluga za bebe koje se do sada nisu provodile. Najveći postotak knjižnica (34,2 posto) namjerava uvesti povremena predavanja i radionice za roditelje o odgoju i zdravlju djece, roditeljskim vještinama i drugom, a samo 8 posto knjižnica ne namjerava, zasad, organizirati ove usluge. Neki od razloga su: premalen prostor knjižnice, nedovoljan broj zaposlenih knjižničara, nedostatak pedagoški obrazovanih knjižničara. Ukupno 9 knjižnica surađuje u nekom obliku s pedijatrima. Knjižnice, primjerice, uključuju pedijatre u tribine i predavanja za roditelje, informativne letke o programu za bebe i roditelje u knjižnici ostavljaju u ordinaciji pedijatra. Od 10 knjižnica koje surađuju s rodilištem najviše ih ima dogovorenu podjelu informativno-poučnih paketa za novorođenčad koji sadrže slikovnicu i(i)li brošuru za roditelje o važnosti čitanja djeci na glas, i(i)li prijavnicu za besplatno učlanjenje novorođenčeta u knjižnicu. Ukupno 9 knjižnica surađuje s dječjim vrtićima i to kroz organizirane dolaske djece predškolske dobi i zajedničke programe. Dakle, za preškolsku djecu organiziraju se lutkarske predstave, čitanje priča, likovne radionice i drugo. Sa županijskim

obiteljskim centrima surađuje 5 knjižnica te zajedno organiziraju tribine, informiranje roditelja o knjižničnim uslugama za bebe. Iz svega navedenog vidljivo je da se u hrvatskim dječjim knjižnicama provode različite usluge za obitelji s djecom rane dobi, no praksa u knjižnicama se razlikuje s obzirom na količinu i raznovrsnost ponude. Naravno, postoje i prostorom male knjižnice u ruralnim i manje naseljenim područjima, ali to ne bi smjela biti prepreka primjeni načela da su knjižnice namijenjene svima te da posebnu važnost imaju za obitelji s malom djecom. Stričević i Čunović na kraju zaključuju kako one knjižnice koje ni ne razmatraju mogućnost bilo kakvih usluga za djecu rane dobi i njihove roditelje, neće ih ni planirati ni uvoditi, a druge koje su na razini planiranja zasigurno će pronaći model/aktivnost/projekt i sl. koji odgovara potrebama.³⁵

³⁵ Stričević, I.; Čunović, K. Knjižnične usluge za za djecu rane dobi i roditelje u Hrvatskoj // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 56, (2013) 3 ; str. 47-66

6. USLUGE I PROGRAMI ZA PREDŠKOLSKU DJECU U NARODNIM KNJIŽNICAMA

Vrlo brzo nakon pojave knjižničnih usluga za djecu u zemljama razvijenog narodnog knjižničarstva i u hrvatskim se narodnim knjižnicama razvijaju posebne službe i usluge za djecu. Ističe se kako su se tijekom posljednjih desetljeća službe i usluge za djecu u narodnim knjižnicama razvijale pod utjecajem suvremenih spoznaja u području knjižničarstva i drugih društvenih znanosti, posebice pedagogije, psihologije i komunikologije, ali i pod utjecajem opće orijentacije na promicanje, osiguravanje i zaštitu ljudskih prava. Razvoj dječjeg knjižničarstva u Hrvatskoj tijekom posljednjih pedeset godina pokazuje kako se mreža dječjih knjižnica širi, a uvjeti u kojima se pružaju knjižnične usluge za djecu u narodnim knjižnicama vrlo su različiti (snimka stanja u razdoblju od 2001. – 2003.).³⁶

„Od prve pojave dječjih knjižnica u svijetu i u našoj zemlji protekla su desetljeća u kojima su knjižnične usluge namijenjene djeci i mladeži pratile promjene, s jedne strane u sustavu narodnog knjižničarstva, a s druge strane u suvremenim spoznajama u društvenim znanostima, posebice u psihologiji i komunikologiji. Promjene se ogledaju u svim segmentima djelovanja dječjih knjižnica danas, od drukčijeg pristupa korisnicama gdje su potrebe pojedinca stavljene u širi kontekst ljudskih prava na informaciju, pismenost, cjeloživotno učenje, kulturu, zabavu i osobni razvoj, do promjena u dobnoj strukturi korisnika i s tim u vezi pojavom posebnih knjižničnih usluga, zatim promjena u građi, opremi, programima i aktivnostima za djecu, dizajnu prostora

³⁶ Stričević, Ivanka i drugi. Knjižnične službe i usluge za djecu u hrvatskim narodnim knjižnicama : razvoj, stanje i perspektive. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 49 (2006), 1 ; str. 22-36.

namijenjenih djeci i mladeži, djelovanju knjižnice u lokalnoj sredini, te menagementu knjižnica koji se odražava i u djelatnostima za djecu i mladež.³⁷

U pristupu korisnicima promjene posljednjih desetljeća ogledaju se u sljedećem:

- orijentacija na ljudska prava, a ne samo na potrebe – prioritetom postaje obuhvaćanje onih koji nisu korisnici (npr. osobe sa smetnjama u razvoju, bolesnici u bolnicama, pripadnici manjina i sl.)
- ukidanje donje dobne granice za djecu te veće uključivanje roditelja u rad dječjih knjižnica/dječjih odjela
- poseban pristup tinejdžerima kao korisnicima knjižnice³⁸

Treba spomenuti da su napravljene i promjene u građi tako što knjižnica posjeduje i daje na korištenje različite medije – od igračaka do kompjutora (tiskane materijale – knjige, časopise, brošure, informativne listiće, postere i sl.; neknjižnu građu – igračke, videokasete, audiokasete, CD, CD-ROM-ove, kompjutorske programe, elektroničke igre, virtualnu građu i sl.). Promjene u pristupu korisnicima, građi i programima mijenjaju i izgled prostora dječjih knjižnica. Prostor bi djeci trebao biti privlačan i zanimljiv te odgovarajuće opremljen kako bi korištenje novih medija bilo moguće.³⁹

Razvoj programa i aktivnosti za djecu i mladež također pokazuju brojne promjene. Razvijaju se tzv. slobodniji oblici rada orijentirani ponajprije na aktivnost i izražavanje djece, na njihove interese i sklonosti što djeluje na strategiju rada – interaktivne, participativne i suradničke metode, te radionički

³⁷ Dječja knjižnica za novo tisućljeće : zbornik / priredila Ranka Javor. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2001., str.6.

³⁸ Dječja knjižnica za novo tisućljeće : zbornik / priredila Ranka Javor. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2001.

³⁹ Dječja knjižnica za novo tisućljeće : zbornik / priredila Ranka Javor. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2001.

tip rada. Sve je više programa. Knjižnice nude: pričanje priča, lutkarske predstave, igre, dramatizacije, likovne aktivnosti, izložbe, razgovore o knjigama, grupe za rasprave, informativne programe vezane uz različite teme, susrete s poznatim osobama, predstave, suradniče programe s drugim ustanovama u lokalnoj zajednici, stvaranje i prezentiranje radova, radionice...⁴⁰

Također, počinje se sve više shvaćati važnost igračke koja se ne smije tretirati samo kao sredstvo zabave i razonode. Ona je sredstvo odgoja i obrazovanja, sredstvo gradnje i izgradnje djeteta. Prva djetetova igračka vlastito je tijelo, a prvi autor igračke je roditelj. Djeca su oduvijek imala igračke. Igračka je svaki predmet ili materijal koji u određenoj situaciji služi djetetu za igru, ali može se reći da je ona i posebno oblikovan predmet izrađen s namjerom da služi u igri. Dijete se prema igrački odnosi kao prema živom biću te one utječu na produblјivanje postojećih i novih čuvstava. Igračka izaziva radost i veselje te pomoću nje dijete stvara svoj osobni svijet.⁴¹ Iz toga je lako zaključiti kako je igračka neophodna u životu djeteta, a knjižnice, kao ustanove koje brinu o razvoju djeteta, prepoznaju njezinu važnost i uključuju je u svoje usluge i programe. Dakle, sve veći broj knjižnica za svoje korisnike počinju organizirati igraonice i igroteke. U literaturi se najčešće spominju dva osnovna tipa igroteka s igraonicom. Prvi je švedski model, za koji se koristi naziv *lekoteka*, a namijenjen je djeci s posebnim potrebama i njihovim roditeljima. Zemlje koje su preuzele iskustva švedskih lekoteka koriste taj termin ne prevodeći ga na svoj jezik. Lekoteke su najčešće vezane uz dijagnostičke, terapijske ili rehabilitacijske centre, a prednost je što se s djetetom i roditeljima često radi individualno. Osnovna im je namjena pružiti djetetu s teškoćama u razvoju uvjete koji omogućuju da kroz igru razvija svoje potencijale. Također, roditelji mogu naučiti kako će, igrajući se s djetetom, poticati njegov razvoj, pa je u toj

⁴⁰ Dječja knjižnica za novo tisućljeće : zbornik / priredila Ranka Javor. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2001.

⁴¹ Dječja knjižnica za novo tisućljeće : zbornik / priredila Ranka Javor. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2001.

funkciji i posudba igračkaka za igru kući. Drugi tip igroteka s igraonicom je nazvan prema engleskom modelu *community toy library*. Model je nastao radi djece s posebnim potrebama, ali je kasnije njegov rad usmjeren na širu populaciju i ima javni karakter. Danas je najzastupljeniji u zemljama engleskog govornog područja, ali ga se može naći u svim zemljama svijeta. Mnoge knjižnice posjeduju igraonicu i igroteku te je to njihova redovna djelatnost, ali su one često smještene i u drugim ustanovama kao što su domovi zdravlja. U javnoj se dječjoj knjižnici igroteka s igraonicom prvi put pojavljuje u SAD-u, a ubrzo nakon nje (1973. godine) u Narodnoj knjižnici u Brightonu u Velikoj Britaniji. U Hrvatskoj se 1976. godine u Knjižnici Medveščak otvara prva igraonica s igrotekom. Iz toga možemo zaključiti da dobro slijedimo svjetske trendove u knjižničarstvu. Učiniti igračku dostupnom u javnoj knjižnici, znači stvoriti nešto privlačno za djecu i roditelje koji inače možda ne bi bili zainteresirani i ne bi razmišljali o dječjoj knjižnici kao poželjnom mjestu za dijete. Izvrsno je što roditelji i djeca mogu imati pristup knjigama i igračkama pod istim krovom. Javne knjižnice su idealna mjesta za takvu djelatnost te Morgan navodi sljedeća četiri razloga: imaju primjerene prostore i materijale za djecu, otvorene su svoj djeci što posebno odgovara zaposlenim roditeljima, osoblje knjižnice je osposobljeno za pružanje savjeta i pomoći u izboru materijala, u knjižnici već postoje razrađeni mehanizmi za nabavu, obradu i posuđivanje materijala koji vrijede i za igračke.⁴² Zahvaljujući mogućnosti posudbe, igračka kao posrednik postaje prijeko potreban medij za komunikaciju s predškolskim djetetom. Sa stajališta knjižnice igra i igračka omogućuju ispunjenje one njezine zadaće koja se odnosi na dostupnost raznim medija. Igra i igračka u knjižnici također su i odgovor na pravo korisnika da zadovolji svoje specifične potrebe s obzirom na dob. Afirmacija igračke postignuta je kroz rad igraonice. Nakon igre ili ciljanim dolaskom u knjižnicu, dijete s roditeljem, uz

⁴² Stričević, Ivanka. Igraonice i igroteke - podrška obiteljskom odgoju. // Dijete i društvo : časopis za promicanje prava djeteta. 8 (2006), 1 ; str. 199-220.

stručnu pomoć igrotekara bira igračku koju će ponijeti kući. Iskustva pokazuju da se radom igraonice i igroteke povećava i posudba slikovnice i pedagoške literature za roditelje.⁴³

Dječje knjižnice trebaju zadovoljavati informacijske i kulturne potrebe, kao i potrebe za razonodom i zabavom djece u zajednici tako da:

- posuđuju raznoliku građu
- pružaju informacije i referentne usluge
- pomažu djeci pri odabiru građe
- uključuju djecu u odabir građe i razvoj knjižničnih usluga
- motiviraju
- organiziraju kreativne programe i pričanje priča
- educiraju roditelje, odgojitelje i učitelje
- podupiru organizacije i ustanove u zajednici i s njima surađuju.⁴⁴

Već smo rekli da knjižnice trebaju biti dostupne svima, stoga Knjižnice grada Zagreba u cilju poticanja čitanja, cjeloživotnog učenja i društvene integracije djece s teškoćama u razvoju te mladih s invaliditetom već više godina provode, a od 2007. objedinjuju programe pod zajedničkim nazivom „Knjižnica širom otvorenih vrata“. U redoviti program knjižnice Igraonica – pričaonica – maštaonica uključena su djeca predškolske dobi i školske dobi s teškoćama sluha, govora, čitanja i pisanja. Izvrsno je što djeca s teškoćama zajedno s drugom djecom odabiru priče-slikovnice i čitaju ih, listaju, gledaju, slušaju te razgovaraju o pročitanoj. Nakon toga im se pruža mogućnost da putem kreativne igre izraze likovni i scenski doživljaj priče. Za njihovu pratnju uvijek u spremni popis stručne literature, knjige za samopomoć, knjige prilagođene mogućnostima djece, građa lagana za čitanje i sl. Također se organiziraju

⁴³ Dječja knjižnica za novo tisućljeće : zbornik / priredila Ranka Javor. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2001.

⁴⁴ Smjernice za knjižnične usluge za djecu. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

kreativne radionice i kulturna događanja namijenjena djeci s teškoćama u razvoju te mladima s mentalnim i tjelesnim invaliditetom. Izrada taktilnih slikovnica od posebnog je značaja u ovome projektu jer je takva građa za slijepu i slabovidnu djecu zaista oskudna.⁴⁵ Takvi programi izuzetno su važni i treba ih biti što više kako bi se djeca s posebnim potrebama mogla što bolje integrirati i razvijati. Na taj način razvijaju kreativnost, zanimanje za pisanu riječ te jačaju samopouzdanje. Također, knjižnice dvojezičnim obiteljima trebaju osigurati i građu na njihovom prvom jeziku kako bi se ojačao odnos između djece, odgajatelja i čitanja. Posebna se pažnja treba posvetiti potrebama djece u ruralnim područjima i područjima u kojima nema knjižnica. Korisnicima treba biti na raspolaganju pokretna knjižnica, a mjesne prostore treba koristiti za knjižnične programe koji se provode izvan knjižnice. Djeca i njihove obitelji u gradskim područjima mogu imati posebne potrebe pa im treba i u tom pogledu prilagoditi usluge i programe. U velikim gradovima je prisutno siromaštvo i nepismenost te je velik izazov pokušati knjižničnim uslugama doprijeti do male djece u tim ciljnim skupinama. Ističe se kako je važno pronaći i rješenje za žrtve u velikim gradovima; roditelje iscrpljene od užurbanog načina života i zbunjene mnoštvom raspoloživih usluga, te roditelje lišene tradicionalnih obiteljskih struktura. U povezanosti obiteljskog čitanja i cjeloživotnog učenja, slobodan pristup besplatnim narodnim knjižnicama za djecu mlađu od tri godine temeljno je ljudsko pravo i preduvjet razvijanja brojnih vještina i pismenosti kasnije u životu.⁴⁶

⁴⁵ Čitanje - obaveza ili užitek : zbornik / priredila Ranka Javor. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2009.

⁴⁶ Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008.

7. PRIMJERI DOBRE PRAKSE - USLUGE I PROGRAMI U HRVATSKIM NARODNIM KNJIŽNICAMA

Narodne knjižnice u Hrvatskoj u radu s predškolskom djecom polaze od Konvencije o pravima djeteta kojima se reguliraju prava djeteta, a pritom se i stvaraju čitalačke navike djece od najranije dobi. Mnoge knjižnice kako bi privukle što veći broj građana, daju i besplatna članstva. Primjerice Gradska knjižnica Poreč daje besplatna članstva za djecu do sedme godine, a Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica daje besplatna članstva za građane Koprivnice i mještane općine Gola. Mnoge knjižnice daju besplatna članstva povodom raznih događanja i obljetnica. Primjerice, u Splitu je 2. travnja 2014. godine povodom Međunarodnog dana dječje knjige i H. C. Andersena bio besplatan upis za svu djecu do četrnaest godina koja se prvi put upisuju u knjižnicu. Gradska knjižnica Zadar ovog je ljeta pokrenula akciju za povoljniji upis i obnovu članstva djece i tinejdžera (do 18 godina). Takve akcije su vrlo česte i privlače sve veći broj korisnika.

Hrvatske narodne knjižnice nude u sklopu svojih usluga za predškolce posudbu knjižnične građe izvan knjižnice i korištenje knjižnične građe u prostorima knjižnice. Predškolcima je na raspolaganju i multimedijalni kutak tako da su im svakodnevno na raspolaganju i računala s pristupom internetu. Već se stariji predškolci s lakoćom služe računalima i uživaju u računalnim igricama. Knjižnice nude tiskane materijale kao što su slikovnice, slikovnice na stranim jezicima, časopisi, stripovi i sl. ; neknjižnu građu kao što su igračke, društvene igre, videokasete, audiokasete, CD, CD-ROM-ove, kompjutorske programe, elektroničke igre i sl. Navedenu građu nude gotovo sve dječje

knjižnice, ali rijetke knjižnice nude posudbu društvenih igara i igračaka. Obično se djeca takvom građom služe isključivo u prostorima knjižnice.

Jedna od usluga narodnih knjižnica je i bibliobus, odnosno pokretna knjižnica. Pokretne knjižnice koriste se za promidžbu i pružanje knjižničnih usluga djeci, obično u školama, ali i tijekom raznih događanja. Ponekad se posjećuju predškolske ustanove i vrtići koji nisu u nadležnosti lokalnih vlasti.⁴⁷ U Rijeci bibliobus sve češće obilazi vrtiće, a tako je i u ostalim gradovima koji ga posjeduju. Na taj se način predškolicima približava knjižnica te oni izvrsno reaguju na takve posjete i često postaju korisnici knjižnice, te se interesiraju i za ostale usluge i programe. Organiziran je kao pokretna knjižnica namijenjen odraslima i djeci te je obično dostupan u prijedpodnevnim satima kada obilazi dogovorena stajališta. Dakle, i djeca koja ne idu u vrtiće mogu koristiti ovu uslugu jer bibliobus obilazi brojna stajališta. Djeca, izvan grada Rijeke, koja nemaju u svojem mjestu stanovanja narodnu knjižnicu, izuzetno se vesele županijskom bibliobusu Primorsko-goranske županije. Bibliobus trenutno ima 37 stajališta u 28 naselja na području gradova Delnica i Vrbovskog te općina Brod Moravice, Fužine, Lokve, Ravna Gora, Skrad, Jelenje, Matulji i Općina Vinodolska. Nekoliko puta godišnje organiziraju se i programi namijenjeni djeci različite dobi što posebno razveseli najmlađe. Također, izvrsna je suradnja ostvarena i između Gradske knjižnice Zadar i grada Nina. Gradska knjižnica Zadar omogućila je ninskim predškolicima i osnovcima kao i odraslim osobama pristup knjigama iz bibliobusa. Predškolicima su stavljene na raspolaganje razne slikovnice, stripovi i znanstveno-popularna literatura, a organizirane su i razne radionice.

⁴⁷ Smjernice za pokretne knjižnice. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.

Brojni su programi koje knjižnice provode kako bi pozitivno utjecale na razvoj dječje pismenosti. Redovito se organiziraju posjeti vrtića i škola, radionice, pričaonice, projekcije filmova za djecu, predstave za djecu, susrete s piscima i ilustratorima, a pojedine knjižnice imaju igraonice i igroteke.

7.1. Igraonice i igroteke

Pojava igraonica i igroteka kod nas je vezana uz otvaranje prve igroteke s igraonicom 1976. godine u Knjižnici Medveščak u Zagrebu. „Igroteka s igraonicom je započela s radom kao kompenzacijski program jer je nastala u vrijeme kada se isticala važnost da se svakom djetetu, koje nije polaznik vrtića, omogući sudjelovanje u barem jednom tzv. izvaninstitucijskom programu kako ne bi bilo zakinjuto za odgovarajuće izvanobiteljske poticaje. Ubrzo se pokazalo da su igraonice u knjižnicama potrebne svoj predškolskoj djeci i roditeljima. Kombinacija pedagoške i kulturne dimenzije u radu stvorila je posebno okruženje u kojemu se prožimaju igra, druženje, bogata komunikacija djece i odraslih, medijski odgoj, kreativno provedeno slobodno vrijeme i stjecanje navika korištenja knjižnicom, a to podiže kvalitetu života obitelji s malom djecom i cijele lokalne sredine.“⁴⁸ Termini igraonica i igroteka bili su odabrani u dogovoru sa stručnjacima za jezik. Pojmovi su označili novu i dotad u Hrvatskoj nepoznatu djelatnost vezanu uz rad s predškolskom djecom izvan dječjih vrtića.⁴⁹

Vrlo je važna suradnja igraonica s roditeljima te se kod nas rad s roditeljima spominje još u ciljevima otvaranja prve igroteke s igraonicom, no njihova je uloga bila samo pratnja djeci i eventualno uloga promatrača. Dakle, od početne uloge roditelja kao pratnje djetetu u igraonici Knjižnice Medveščak, tijekom godina se njihova uloga promijenila. Važna je 1992. godina jer je tada uveden eksperimentalni rad s roditeljima „Druženje djece i odraslih“ koji je nakon dvije godine eksperimentalne faze prerastao u kontinuirani program i postao dio redovite djelatnosti dječjeg odjela Knjižnice. Cilj je bio usmjeren na

⁴⁸ Stričević, Ivanka. Igraonice i igroteke - podrška obiteljskom odgoju. // Dijete i društvo : časopis za promicanje prava djeteta. 8 (2006), 1 ; str. 199-220., str. 205.

⁴⁹ Stričević, Ivanka. Igraonice i igroteke - podrška obiteljskom odgoju. // Dijete i društvo : časopis za promicanje prava djeteta. 8 (2006), 1 ; str. 199-220.

ostvarivanje kvalitetne suradnje s roditeljima i njihovo uključivanje u sve aktivnosti s predškolskom djecom u igraonici. Uključivanjem roditelja u rad igraonice htjela im se dati mogućnost boljeg upoznavanja vlastita djeteta, stjecanja znanja o razvoju i odgoju djece, o igri, važnosti i nužnosti igre, boljeg upoznavanja rada stručnjaka...⁵⁰

Ne nude sve naše narodne knjižnice igraonice i igroteke, ali sve se više shvaća njihova važnost, te ih sve više knjižnica uvrštava svoju u ponudu. Svakako treba istaknuti Knjižnice grada Zagreba koje za predškolce nude igraonicu, malu igraonicu i igroteku. *Igraonica* je namijenjena za svu djecu predškolske dobi. Predstavlja posebno osmišljen cjeloviti, razvojni program za djecu predškolske dobi u prostoru knjižnice u kojem se djeca uz nazočnost stručne osobe igraju i druže. Naziva se igraonicom jer mu je osnova igra. U igraonici dijete može birati igračke i partnere za igru, listati i razgledavati slikovnice, slušati, prepričavati ili izmišljati priče i pjesme. Za djecu se, organiziraju i govorne, dramske, likovne, glazbene i druge kreativne aktivnosti. U rad igraonice mogu se uključiti roditelji ili drugi odrasli koji djecu dovode u igraonicu.⁵¹ *Mala igraonica* je program namijenjen bebama i djeci koja još nisu napunila 3 godine, a traže i žele igru u društvu vršnjaka. Odrasle osobe, koje dovode djecu u Malu igraonicu, obvezno su nazočni u vrijeme igre. Program ove igraonice organizira i vodi stručna osoba, a odvija se u odgovarajućem prostoru, opremljenom primjerenim i prilagođenim igračkama i slikovnicama. Prostor je poticajno i kreativno uređen i osmišljen. Voditelj programa omogućuje djeci i roditeljima da slobodno biraju način igre i sudjelovanja, u skladu s interesom i potrebama djeteta. Posebna se pozornost posvećuje slikovnici i čitanju roditelja kroz individualni i skupni pristup, uz osigurani kutić za slobodni izbor knjiga te

⁵⁰ Stričević, Ivanka. Igraonice i igroteke - podrška obiteljskom odgoju. // *Dijete i društvo* : časopis za promicanje prava djeteta. 8 (2006), 1 ; str. 199-220.

⁵¹ URL:<http://www.kgz.hr/default.aspx?id=4219> (17.11.2014.)

zajedničko biranje slikovnica za posudbu. Roditelji, bake, djedovi i tete dovode djecu u igraonicu i ostaju s njima. Oni se s djecom druže, igraju, čitaju im, a međusobno razmjenjuju iskustva, dobivaju odgovore na neka pitanja, uče o odgoju i roditeljstvu i sve to u okruženju sigurnom za njihovo dijete, uz mogućnost da i sami sudjeluju u svim programima.⁵² *Igroteka* je mjesto gdje se posuđuju igračke koje se mogu nositi kući, baš kao i slikovnice i knjige. Predškolsko dijete može uz pomoć odrasle osobe izabrati kvalitetnu i zanimljivu igračku, a roditelji se informirati o kvaliteti igračaka i njihovoj primjerenosti određenoj dobi. Cilj je igroteke kvalitetnu igračku učiniti dostupnom svakom djetetu te pružiti djeci širok izbor različitih igračaka. Razvijanjem navike posuđivanja i korištenja igračaka, razvit će i potrebu dolaženja po slikovnicu, a kasnije i knjigu. Knjižnice grada Zagreba, također, nude i program *Igra za najmlađe* kojim se omogućuje da se predškolska djeca uz nadzor i sudjelovanje roditelja ili drugih pratitelja igraju bez posebnih organiziranih sadržaja ili vodstva stručne osobe. Pritom su im na raspolaganju igračke i slikovnice primjerene njihovoj dobi.⁵³ Osim Knjižnica grada Zagreba igraonice i igroteke su na raspolaganju predškolcima u Gradskoj knjižnici Umag, Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek, ali i u Narodnoj knjižnici i čitaonici Sisak koja nudi i *Lego igraonicu*. Predškolci primjerice u Zadru, Osijeku, Čakovcu, Poreču, Puli, Samoboru, Sisku i Karlovcu moći će u svojim lokalnim narodnim knjižnicama uživati u igraonicama u kojima je odgajatelj igraonice (knjižničar) promatrač, slušač, onaj koji ohrabruje, partner u igri, veliki izvor informacija i voditelj u brojnim aktivnostima. Knjižnice koje posjeduju igraonice uglavnom nude igraonice za djecu od tri godine i male igraonice za djecu do tri godine.

Knjižnice nude i poseban oblik igraonice. Naime, organizira se za starije predškolce u dobi od 5 i 6 godina učenje engleskog jezika uz igru u trajanju

⁵² Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008.

⁵³ URL: <http://www.kgz.hr/default.aspx?id=4219> (17.11.2014.)

jednog školskog sata uz stručno vođenje. Na ovaj način knjižnica kroz igru i zabavu djecu nastoji upoznati s knjigom, pričom i prvim stranim riječima. Takav program je vrlo koristan jer će djetetu poslužiti kao izvrsna osnova za kasnije učenje stranog jezika. Djeca se u igraonici druže, igraju didaktičkim igračkama, razvijaju govor i druge oblike komunikacije, motoričke vještine, uče se higijenskim navikama, razvijaju maštu i kreativnost, uče se socijalnom ponašanju, toleranciji i stvaranju prijateljstva.

Igroteke i igraonice zasigurno približavaju knjižnicu djeci i roditeljima te kroz igru i igračke djeca polako počinju pokazivati interes i za slikovnicu, te postaju aktivni korisnici knjižnice.

7.2. Pričaonica

Pričaonica je program namijenjen djeci predškolske dobi. Održava se u određenom terminu pod vodstvom stručne osobe. Cilj je programa približiti knjigu i knjižnicu najmlađima. Provedba uključuje raznovrsne aktivnosti poput čitanja i pričanja priča, igre, crtanja, pjevanja i dramatizacije priča. Priče se pričaju uz tekst, scenske lutke te uz audiovizualne i elektroničke medije. Ljubav prema slikovnici dobra je osnova za razvoj ljubavi prema knjizi. Pričanjem priča i bajki, potiče se razvoj govora, jezika, stvaralaštva i mašte.

Gotovo sve narodne knjižnice za svoje predškolce organiziraju pričaonice. Dakle, pričaju se priče koje potiču razvoj dječje mašte i kreativnosti. Odabiru se razne kvalitetne priče i bajke te se nastoje približiti djeci. U Gradskoj knjižnici Đurđevac školska knjižničarka iz Virja Đurđica Krčmar vodila je igraonicu s najmlađim polaznicima. Tema je bila Crvenkapica, a kroz priču, igre i glumu djeca su dočarala bajku o Crvenkapici. Takav oblik pričaonice, u kojem su djeca višestruko uključena, zasigurno je jedan od najefikasnijih jer se djeca kroz

pokretnu igru i motorički razvijaju. Također, obogaćuje im se rječnik i razina komunikacijskih sposobnosti kroz „odigravanje“ prizora iz bajki. Također, bajke im daju ideju za kreativno izražavanje pa djeca na svoj način tumače pojedine uloge, izmišljaju nove zaplete, završetke i slično. *Sportsku pričaonicu* organizirala je Gradska knjižnica i čitaonica Požega. Organizirali su sportsku pričaonicu na otvorenom pod nazivom „Crvena lopta“. Zanimljivu aktivnost vodio je profesor kineziologije koji je potaknuo djecu na sportske aktivnosti kroz igru. Cilj ovog programa bio je usmjeravanje djece na sport kroz igru te pozitivan utjecaj na psiho-fizički razvoj djeteta. Roditelji su također sudjelovali u svim ponuđenim sportskim aktivnostima. Djeci, ali i roditeljima posebno je zanimljiv program „Šuma Striborova“. Riječ je o zajedničkom projektu Planinarskog društva Kamenjak i Gradske knjižnice Rijeka u kojem se dvaput godišnje organizira akcija za građane. Program objedinjuje priču u prirodi i planinarsku šetnju stazom na Biviju, te je pogodan za sve uzraste. Knjižnica je zadužena za organizaciju kulturnog dijela programa. Djeci se pričaju izmišljene, ali i istinite priče kao što je priča o nastanku papira. Također, čitaju im se i razni edukativni sadržaji o prirodi, biljnom i životinjskom svijetu u našim šumama. Ovakav program izuzetno je važan u poticanju čitanja, shvaćanju važnosti čitanja, razvijanju mašte i kreativnosti jer čak i najdosadnija edukativna literatura dobit će novu dimenziju ako je pročitana u stimulatívnoj okolini. Posebice ako je riječ o knjigama o prirodi, ne postoji bolje mjesto od šumskog hlada, ili živopisnog okoliša koji će zrcaliti atmosferu i opise iz knjige. Gradska knjižnica Rijeka organizira i program „Pssst...priča!“, namijenjen predškolicima (djeca od 3. do 6. godine). Program se održava od 1998., a od 2006. godine u obliku obiteljske pričaonice, te uključuje i roditelje u provedbu. Iz bogatog knjižničnog fonda slikovnica i ilustriranih knjiga, prema stručnom odabiru knjižničara – profesora hrvatskog jezika i književnosti, a uz pomoć vanjskih suradnika pripremaju se i provode aktivnosti na svim odjelima i ograncima Knjižnice u raznim terminima. Djeci se tijekom godine ispriča ili interpretativno

pročita 40-ak priča. Također, provode se razne jezične vježbe, vježbe pažnje i pamćenja te aktivnosti kreativnog stvaranja. Na taj se način potiče razvoj govora i izražavanja, pamćenja, koncentracije. Popratni tiskani materijal sadrži upute roditeljima za poticanje čitanja djece, preporuke kvalitetnih priča i stručne literature iz područja razvoja govora i jezika te razvoja kreativnosti. Knjižnica provodi od 2009. godine program „Pripovjedač/ica priča za laku noć“. Naime, Strukovna udruga za promicanje dobrobiti djece Portić odlučila je organiziranim volontiranjem uz sustavnu stručnu podršku djeci doprinijeti ublažavanju negativnih posljedica hospitalizacije. Projekt se provodi u Dječjoj bolnici Kantrida u Rijeci na Odjelu onkologije i hematologije, a od jeseni 2012. provodi se na još dva odjela. Pričaonice vode volonteri koji djecu svakodnevno uveseljavaju pričanjem ili čitanjem priče, po jedan sat prije odlaska djece na spavanje. Kako bi projekt bio uspješan, za volontere je organizirana trodnevna edukacija te se tijekom projekta provodi supervizija volontera i evaluacija učinaka pripovijedanja priča. Knjižnice organiziraju i „Čitanje priča u pidžamama“. Primjerice, Gradska knjižnica Rijeka i Gradska knjižnica Zadar „Čitanje priča u pidžamama“ organizirale su u sklopu obilježavanja „Noći knjige“. Zanimljivi i izuzetno korisni su i programi koji nudi Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica. Naime, ona organizira uz *Pričaonicu za predškolce* „Igram do čitanja“ i *Pričaonicu za bebe i malu djecu do 3 godine*. Pričaonica za bebe i malu djecu do 3. godine program je knjižnice koji se održava od listopada 2008. s namjerom pružanja stručne i savjetodavne pomoći roditeljima u kvalitetnom provođenju vremena s djetetom. Dok se djeca igraju i družu, roditelji to vrijeme mogu iskoristiti za razmjenu iskustva među roditeljima. Zbog nedostatka prostora u Dječjem odjelu Knjižnice, Čitaonica tiska na prvom katu knjižnice svake treće subote u mjesecu opremljena je kao prostor namijenjen bebama i maloj djeci. Program vode odgajateljice, razni stručnjaci i knjižničari. Teme o kojima se razgovara mogu predložiti i roditelji. Knjižničari preporučuju roditeljima literaturu na određenu temu, kao i slikovnice

za djecu. Pričaonica se održava u različitim terminima s obzirom na dob djeteta (6-18 mjeseci, 18 mjeseci – 2 godine, od 2 – 3 godine). Nakon završetka programa, knjižnica roditeljima daje mogućnost savjetovanja sa stručnjacima.

Knjižnice su odavno shvatile važnost pričaonica te one neprestano povećavaju njihov broj, te traže nova nadahnuća i teme kako bi ih djeci učinili što zanimljivijim. Prva iskustva s pričom i knjigom dragocjena su u razvoju čitateljskih i drugih radnih navika i pomoći će djetetu pri polasku u školu i učenju. Dakle, važno je da djeca steknu naviku dolaska u knjižnicu od najranije dobi jer je to preduvjet za uspješno učenje kroz cijeli život.

7.3. Radionice

Raznim *radionicama* potiče se razvoj raznih vještina, te se razvija mašta i kreativnost. Također, kroz radionice, kao i ostale programe koje knjižnice nude, nastoje se otkriti afiniteti i interesi djece, te se na takav način ujedno i pomaže roditeljima pri odgoju. Djeca te dobi vole likovno izražavanje koje je početku jako skromno, ali se uz pomoć ilustracija u slikovnicama obogaćuje. Glazba je također bitna. Djeca vole pjesmice koje izvode druga djeca, ali i ozbiljnu glazbu. Predškolska djeca na kompjutoru mogu igrati edukativne ili zabavne igre, a i usput učiti osnove služenja računalom. Također, djeca mogu učiti i prve strane riječi kroz razne jezične radionice. Gradska knjižnica Marka Marulića organizira za djecu od pet do sedam godina „Malu školu engleskog i talijanskog jezika“. *Jezične radionice* organizira i Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica. Riječ je o radionicama španjolskog i francuskog jezika. Namijenjene su djeci u dobi od pet do osam godina, a knjižnica ih organizira s ciljem poticanja čitateljskih navika kod djece, redovitog dolaska u knjižnicu kao i poticanja interesa za učenje stranih jezika. Rano susretanje sa stranim jezikom od velike je važnosti za dijete jer je upravo predškolska dob povoljno životno razdoblje za

učenje stranog jezika zbog bioloških i psiholoških prednosti koje omogućuju brže usvajanje pravilnog izgovora, intonacije i ritma. Djeca se, kroz razne *likovne radionice*, upoznaju s različitim likovnim tehnikama (plastelin, pastele, kolaž, oblikovanje papira, tempera, vodene boje, izrada ukrasnih predmeta...). Kroz kreativno izražavanje djeca uče iskazati svoje stavove, emocije i zapažanja. Knjižnice prate izmjene godišnjih doba, obilježavanje raznih događanja, blagdane i sl., te često organiziraju razne radionice prigodnih tema. Gradska knjižnica Trogir organizirala je radionicu „Snjegović za velike i male“. U znaku Božića sudionici su izrađivali snjegovića i prigodne ukrase za božićno drveće u obliku srca. U Gradskoj knjižnici i čitaonici u Virovitici održana je radionica na kojoj su djeca izrađivali maske u različitim tehnikama. Na kraju radionice, koja je prigodno organizirana u vrijeme maškara, napravljena je i mala izložba šarenih maski. Knjižničari iz Gradske knjižnice Đurđevac sa svojim su najmlađim članovima izrezivali šarene pisanice i lijepili na čestitke. Takav tip radionica razvija finu motoriku kod djece, uči ih suradnji i grupnom radu, te omogućava da na zabavan način usvoje nove vještine. U Gradskoj knjižnici Zadar, u sklopu *kreativne radionice*, obilježavali su Dan grada Zadra tako što se čitala priča „Dome, slatki dome“ i izrađivala slikovnica sa zadarskim motivima. Mogli bismo reći da je to kombinacija pričaonice i radionice. Takvih je *pričaonica – radionica* zaista mnogo. Primjerice Gradska knjižnica i čitaonica Požega organizirala je pričanje priča o moru, cvijeću i sličnom te su djeca nakon takvih priča svoje viđenje prenijela na papir ili su se poslužili kolažom. Gradska knjižnica Crikvenica može se pohvaliti radionicom koja je rezultirala dvojezičnom slikovnicom – suvenirom – „Naše Selce“ čije ilustracije i tekst potpisuju najmlađi iz Selca. U izradu slikovnice bili su uključeni škola, vrtić i dječji dom iz Selca. To je zaista izvrstan pokazatelj kako knjižnica može na kreativan način uključiti djecu različitih uzrasta. Svakako treba spomenuti i izložbu trogodišnje djevojčice Ruže koja je u Gradskoj knjižnici Marka Marulića predstavila svoje prve radove u tehnici akril na papiru i platnu.

Radionice koje rezultiraju izložbama posebno su motivirajuće za najmlađe jer na takav način stječu samopouzdanje i potiču natjecateljski duh. Dijete žudi za pažnjom i pohvalom te će se maksimalno potruditi da to i dobije. Osim likovnih, glazbenih, jezičnih, kompjutorskih i kreativnih radionica, pojedine knjižnice organiziraju i dramske i lutkarske radionice. Izvrsno bi bilo kada bi se osmislile i sportske radionice za predškolce s obzirom da bavljenje sportom već od najranije dobi, ima brojne pozitivne učinke. Iako djeca vole kretanje i igru, sve više djece svoje vrijeme provode uz računala i pred televizorom, a samo uz pomoć dovoljno vježbe imaju uvjete za normalan rast i razvoj. Obično sportske aktivnosti organiziraju vrtići, ali suradnjom s kineziolozima i pedijatrima, takve aktivnosti mogu organizirati i knjižnice.

8. ZAKLJUČAK

Ovim diplomskim radom htjelo se ukazati na važnost knjižnica od najranije djetetove dobi jer se upravo tada odvija najintenzivniji razvoj. Knjižnice su toga svjesne te raznim programima i uslugama potiču razvoj rane pismenosti. Djeca trebaju što ranije postati korisnici knjižnice da bi im se od malih nogu usadile tradicionalne vrijednosti čitanja i općenito korištenja pogodnosti koje nudi knjižnica. U knjižnicama će se dijete prvo susresti s igračkom, igrom i slikovnicom te će knjižnicu početi promatrati kao dio svog životnog prostora u kojem se osjeća dobro i ispunjeno. Djeca koja posjećuju knjižnice u obliku igraonica zasigurno će puno više i čitati i pokazivati veći interes za knjigu, nego djeca koja su se s knjigom upoznala tek u kasnijoj predškolskoj ili pak školskoj dobi. Članovi igraonica vrlo će vjerojatno postati i stalni članovi knjižnice jer ih igraonica igrom, pričanjem priča, pjevanjem, crtanjem, posudbom slikovnica i drugim aktivnostima priprema na čitanje i korištenje knjiga. Prva iskustva sa slikovnicom i knjigom dragocjena su u razvoju čitateljskih i drugih radnih navika i pomoći će djetetu pri polasku u školu i učenju. Knjižnice, kako bi sudjelovale u odgoju i obrazovanju djeteta, te privukle što više novih korisnika, sve češće uspostavljaju suradnju te koriste različite metode oglašavanja. Potpuno je jasno kako nije dovoljno da knjižnica nudi zanimljive i kvalitetne usluge i programe ako korisnici nisu upoznati s njima. Dakle, knjižnica mora stalno ukazivati na svoju prisutnost u zajednici u cilju obostrane koristi. Također, knjižnica mora surađivati s pedijatrima, pedagogima, odgojiteljima, a što je još važnije i s roditeljima jer su oni prvi koji potiču djetetov odlazak u knjižnicu te razvijaju ljubav prema knjizi.

SAŽETAK

Narodne knjižnice prisutne su svugdje u svijetu te nastoje ići u korak s tehnološkim napretkom modernog društva. Neprestano se mijenjaju potrebe i afiniteti društva, a knjižnice kako bi ostvarile svoju funkciju moraju ih pratiti. Dječje knjižničarstvo u Hrvatskoj započinje u pedesetim godinama 20. stoljeća kada se otvara prvi dječji odjel u Gradskoj knjižnici u Zagrebu, a potom postupno i u drugim hrvatskim narodnim knjižnicama. U početku su knjižnice bile okrenute školskoj djeci, ali sedamdesetih godina 20. stoljeća, knjižnice počinju nuditi programe i usluge namijenjene predškolskoj djeci. Programi i usluge, koje su knjižnice nudile, nisu uključivali djecu mlađu od tri godine, no s vremenom se i to počinje mijenjati. Sve više postaje jasno kako djeca trebaju što ranije postati korisnici knjižnice jer one predstavljaju mjesto koje je važno od prvih dana djetetova života. U knjižnicama se djeca susreću s igrom, a zatim sa slikovnicom i knjigom. Igračka je, kao i slikovnica, sredstvo zabave i razonode, ali i sredstvo odgoja i obrazovanja. Djeca će kroz igru zavoljeti i knjigu te postati aktivni članovi knjižnice. Također, knjižnice pomažu roditeljima ukazati na važnost čitanja pa u svoje programe uključuju i njih. Naime, poučavanje čitanja počinje s obveznim školovanjem, ali da bi to poučavanje bilo uspješno, potrebno je prethodno razviti cijeli niz predčitačkih vještina. Upravo iz tog razloga knjižnice su izvrsni sudionici u odgoju i obrazovanju djeteta. Hrvatske narodne knjižnice prate svjetske trendove te neprestano povećavaju svoj broj usluga i programa namijenjenih bebama i predškolskoj djeci. Građa koju nude je raznovrsna i prilagođena dječjem uzrastu. Uz tiskanu građu, knjižnice daju na korištenje i neknjižnu građu, uključujući i multimedijски sadržaj. Redovito se organiziraju posjeti vrtića i škola, radionice, pričaonice, projekcije filmova za djecu, predstave za djecu, susrete s piscima i ilustratorima, a pojedine knjižnice imaju igraonice i igroteke.

KLJUČNE RIJEČI

- narodna knjižnica
- čitanje
- predčitačke vještine
- usluge za bebe i predškolsku djecu
- programi za bebe i predškolsku djecu

POPIS LITERTURE

1. Čitanje - obaveza ili užitak : zbornik / priredila Ranka Javor. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2009.
2. Čudina-Obradović, M. Igrom do čitanja. Zagreb : Školska knjiga, 2002.
3. Dječja knjižnica za novo tisućljeće : zbornik / priredila Ranka Javor. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2001.
4. IFLA – ine smjernice za narodne knjižnice. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.
5. Kako razvijati kulturu čitanja : zbornik / priredila Ranka Javor. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 1999.
6. Kakva je knjiga slikovnica : zbornik / priredila Ranka Javor. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2000. Zbornik radova sa savjetovanja povodom Međunarodnog dana dječje knjige održanog 26. travnja 1999. u Zagrebu.
7. Kutić slikovnica. Priručnik za osnivanje i rad / grupa autora, Zagreb, 1986.
8. Martinović, I ; Stričević I. Slikovnica: prvi strukturirani čitateljski materijal namijenjen djetetu// Libellarium. IV, (2011)1 ; str. 39-63
9. Slikovnica i dijete : kritička i metodička bilježnica / Diana Zalar, Marijanka Boštijančić, Vikica Schlosser. Zagreb : Golden marketing - Tehnička knjiga, 2008- .
10. Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008.
11. Smjernice za knjižnične usluge za djecu. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.
12. Smjernice za pokretne knjižnice. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.

13. Stričević, I. Knjižnice za djecu u suvremenoj Europi: Interkulturalni pristup u multikulturalnom okruženju //Knjižnica. Ljubljana, 53 (2009) 1-2 ; str. 197–208
14. Stričević, I.; Čunović, K. Knjižnične usluge za djecu rane dobi i roditelje u Hrvatskoj // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 56, (2013) 3 ; str. 47-66
15. Stričević, I. Suradnja s roditeljima u dječjoj knjižnici : mogućnosti i perspektive // Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja : = journal for general social issues / [glavna i odgovorna urednica, editor-in-chief Maja Štambuk]. 4 (1995), 4/5(18/19) ; str. 587-599.
16. Stričević, Ivanka i drugi. Knjižnične službe i usluge za djecu u hrvatskim narodnim knjižnicama : razvoj, stanje i perspektive. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 49 (2006), 1 ; str. 22-36.
17. Stričević, Ivanka. Igraonice i igroteke - podrška obiteljskom odgoju. // Dijete i društvo : časopis za promicanje prava djeteta. 8 (2006), 1 ; str. 199-220.

Internet:

1. URL: <http://www.citajmi.info/kampanja/> (17.11.2014.)
2. URL: http://www.hkdrustvo.hr/hr/projekti/citajmo_im_od_najranije_dobi/ (17.11.2014.)
3. URL: <http://www.kgz.hr/default.aspx?id=4219> (17.11.2014.)
4. URL: <http://www.knjiznica.hr/mods/knjiznice/?zupanija=8> (pretražene su sve web stranice hrvatskih narodnih knjižnica) (17.11.2014)
5. URL:http://uzda.unizd.hr/136/1/%C5%A0tivi%C4%87_Vjeru%C5%A1ka_diplomski_rad.pdf (17.11.2014.)
6. URL:http://uzda.unizd.hr/136/1/%C5%A0tivi%C4%87_Vjeru%C5%A1ka_diplomski_rad.pdf (17.11.2014.)

7. Projekt Čitajmo im od najranije dobi 2006.

URL: [file:///D:/Temp/web-tekst_odgajatelji_2006%20\(1\).pdf](file:///D:/Temp/web-tekst_odgajatelji_2006%20(1).pdf)

(17.11.2014.)

8. Preporučeni popis slikovnica s anotacijama

URL: www.hkdrustvo.hr/datoteke/132 (17.11.2014.)

9. Popis razvojno primjerenih slikovnica za djecu

URL: www.korakpokorak.hr/upload/dijete_vrtic.../dijete_vrtic_obitelj_66.pdf (17.11.2014.)